Bernhard Linnask

TAGAMÕTE

TAGAMÕTE

BERNHARD LINASK

TAGAMÕTE

JUTUSTUSI

KIRJASTUS „ODAMUS“ — K. LÕHMUS
TARTUS

„Postimehe“ trükk, Tartus 1933

KAVALERITAR

Ei või siiski ütelda, et Arvid Järvelaid oleks olnud ebanormaalne või tavalistest inimestest ülemäära erinev, kuigi kõikjal ja kõigile oli märgatav ta otse äärmuslik tagasihoidlikkus ning passiivsus enese isiku rõhutamises. Ja tundus tõenäolisena väide, et ta ei evivat ainustki vaenlast ei oma tutvuskonnas ega ka võõraste seas. Leidus isegi inimesi, kes julgesid tõendada, et üle Arvid Järvelaiu huulte ei olevat veel lipsunud ainustki solvavat sõna. Ning tõepoolest üksnes viisaka vaikimise või hääsoovliku (mõned leidsid, et pisut lollaka) naeratusega reageeris ta teiste kõigile tüli- ja vaidluselaadilistele avaldustele. Keegi ei pidanud aga ekslikuks — näha Arvid Järvelaius sümpaatset argpüksi. Peagu pedantlikkusse kalduv kohusetruudus, viisakus ja tagasihoidlikkus moodustasid siiski ta ümber mingi lugupidamisväärsuse oreooli, mistõttu ta ametikaaslased pangas, kus teenis juba mitmendat aastat, suhtusid tasse küllalt austavalt ja häätahtlikult. Teda oli võimata kiskuda omavahelisisse intriigesse, samuti kui ei leidnud keegi teed ta intiimsemasse sõprussegi. Mõned sajandid varem oleks ta ehk leidnud üldist austust erak-pühakuna, praegusaja rahutus ja mitmepalgelises eluvoolus aga tundus ta kuidagi arhailisena.

Ta ise aga sageli püüdis tõendada enesele ja teistele, et see ta paratamatu, iseloomust tingitud eraklus osutuvat talle kõigiti kasulikuks, kasulikuks võib-olla isegi naiste suhtes. Ta eelistas vaikset, omaette, siiatänna hüplemisteta elu, ning temasuguse käitumise juures võimaldus see talle oivaliselt.

Vaatamata asjaolule, et ta oli juba kahekümnekuue-aastane, seejuures küllaldase koolitarkusega, välimuselt — nagu mees ikka, ja ka varanduslikult mitte kehvik, polnud tal ometi seni selja taga veel ainustki nimetamisväärset intiimsemat naistutvust, kuigi vist keegi naistest polnud pidanud teda selleks liig väheseks. Ja ses kadestamiseväärses asjas, peab möönma, tundis Arvid Järvelaid end mõnikord siiski pisut õnnetuna ning kannatavana. Ta sõprusettuses naistega võis süüpinki asetada küll ainuüksi ta loomupärase saamatuse, algatusvõime puuduse, kuid teataval määral ka soliidsuse, mis ilmnes ta käitumises ning mis ei lubanud, et keegi naisolevus alahinnates ta võimeid oleks söandanud arendada omapoolset rünnakut.

Kuid ühel väga tavalisel sügispäeval ilmus pangaruumesse, kus teenis Arvid Järvelaid, ootamatult keegi olevus, kes käskis end nimetada preili Jutaks. Ta oli selleks küllaldaselt noor, meeldiv ja elurõõmus tütarlaps, et noorema praktikandina moodustada elustava ning kääriva elemendi üksteisest meeleheiteni tülpinud ametnikkonnas. Lisaks eelmisile omadusile oli preili Jutal õnn olla ühe kohaliku tuntud ärimehe ainuke tütar. Enam kui loomulikult põhjustas preili Juta ilmumine panga-personaali meespoolsel rindel teatava võidu-tiivaripsutamise ajajärgu, ning sama

loomulikult ei pälvinud Arvid Järvelaid ses suhtes ei preili ega ka kolleegide silmis vähimatki tähelepanu.

Preili Juta loodud elevus oli kestnud juba mõned kuud. Kuis ta selle aja jooksul reageeris ametivendade familiaarsetele auavaldustele ja meelitustele, see jäi muidugi avalikuks saladuseks, millest küll südikalt sosistati üksteisele kõrva, kuid millised teated siiski ei ulatunud Arvid Järvelaiuni põhjusel, et viimane ei suutnud ega soovinudki millegagi rahuldada ametivendade uudishimutsemist preili Juta suhtes. Kuid asudes selliselt tagapositsiooniski Järvelaid innukalt seiras arenevat sündmustikku, kõigi strateegiliste peensustega teostatavaid ataake ja vastulööke. Ning ta märkas huviga, et kolleegide võitluseind meheau ja vallutamiseõiguse eest hakkas siiski aegamisi mõranema ning rivaalid üksteise järele taandusid reast.

— Preili Juta on neile kättesaadamatu, mõtles ta siis endamisi, ja omaks erutavaks üllatuseks märkas seejuures, et ta sellele faktile ei tahtnud ega saanudki olla täiesti erapooletu ning ükskõikne.

Ja see, kuis Arvid Järvelaid omas sisimas suhtus preili Jutasse, jäi ka kõigile teistele, hoolimata nende ülipingutatud tähelepanelikkusest ning valvsusest, täiesti tabatamatuks. Kuni Arvid Järvelaiu ja Juta Ellerheina vahekorda, mis alul oli lihtsalt äärmuseni eimidagi-ütlev, tekkis ootamatult otse sensatsiooniline traagikoomika.

Ühel päälelõunal, veidi enne töö lõppu, andes üle Järvelaiule mõningaid arvepabereid preili Juta küsis tasa, ent vaadates talle otse silmi — ega ta ei protes-

teerivat selle vastu, kui täna pääle tööd preili saadab teda koju. Ning enne veel kui Järvelaid omas hämmelduse kohmetuses oleks jõudnud midagi vastatagi, siirdus ta kelmikalt naerdes jälle oma puldi taha.

Arvid Järvelaid ei mõistnud seda ekstravagantsust preililt võtta kuidagi teisiti, kui kerge ajaveete nalja-fraasina.

Kui ta aga pärast töö lõppu seisis garderoobis akna juures ja mõtteisse vaibunult nööpis kinni oma palitut, peagu unustanud ennistise vahejuhtumise, kuulis ta järsku lävelt preili Juta etteheitvat hüüdu:

„Aga, härra Järvelaid, eks tahtnud te ju nüüd minu eest ära pageda! Kas nii tohib!“

Järvelaid punastas kõrvade tuhisemiseni ja pomises kogeldes, et ta siiski ei olevat kavatsenud seda teha, kuid ei tihanud ka ütelda, et oleks oodanud preilit.

Nende väljudes pangaruumest sadas vaikselt peenikest novembrikuu lund. Niipalju, kui jõudis Järvelaiu aeglaselt pulseeruv aju nende trepist laskumisel orienteeruda tekkinud olukorras, oli tal selge, et peab nüüd preili Juta koju saatma. Kui aga samas ta kaaslane võttis oma kodule just vastupidise suuna, see on — Arvid Järvelaiu igaõhtuse mineku sihi, paiskas see Järvelaiu enesetunde korraga rööpast välja. Jõupingutusega end kogudes suutis ta preilile vaid lausuda, et tema arvates nad peaksid minema vist teises suunas.

„Täna saadan mina teid koju, nagu lubasin. Ja kui te ei taha tõsta tüliküsimust, siis palun, ärgem rääkigem enam sellest,“ vastas preili kategooriliselt.

Tõsta tüliküsimust! — ei, taevas hoidku, see oli Arvid Järvelaiule kohutavam, kui kümne preili poolt kojusaadetav olla. — Kõigega soostuda, tulgu mis tuleb, see on käesoleval momendil mõistlikuim ja otstarbekaim väljapääsutee, mõtles ta endamisi, kui oleks tegemist meriröövlitele pantvangiks langemisega ja mitte mõnekümne-minutilise jalutuskäiguga armastuseväärse tütarlapse seltsis.

Ja nii saadetuna kaunist kaaslasest, kes mõistis end maksma panna oivalise, ülemeeliku ja lõbusa vestlejana, kaldus Järvelaid juba unustamagi oma täbarat olukorda, millesse ta asetatud vägivaldselt.

Preili ei küsinud millestki, aina rääkis ja rääkis. Virtuooslikult viskus ta ühelt jutuainelt teisele, ilusalt ilmalt — talispordile, talispordilt filmile, kinonäitlejaile, teaatrile, kohvikuklatšile, enese meeleoludele, papa närvlikkusele ja hajameelsusele, mamma haiglikkusele, siis jälle ministriproua tualetiga alates apelsini vitamiinide kaudu kuni voorimehe teenimisevõimalusteni. See jutuvada tundus Järvelaiule vägagi kergena ja igapäevsena, kuid see ei väsitanud kuulajat, pigemini vaid hajutas ühekülgse mehaanilise pangatöö väsimust.

Ent siis saabusid nad Järvelaiu majaukseni ja, enne veel kui ta oleks jõudnud formeerida mingisugusegi viisakuse- või tänuavalduse, preili Juta ulatas talle käe, hõikas: hääd õhtut! ja — läks.

Arvid Järvelaid tundis end seejärele väga ebamugavalt. Polnud kuigi raske hakata kahtlema preili Juta häätahtlikkuse ehtsuses. Ei võinud ju ometi see

austajatehulgast alaliselt rünnatav ja hellitatud noor tüdruk olla huvitatud temasugusest tagasihoidlikust, tähelepandamatust noormehest. Ei — see polnud kuigi tõenäoline. Ent kust otsida siis seletust; kust leida tagamõte? — Aga eks võinud ju temasugune ülemeelik olevus omas tujudeküllas lubada enesele vahelduseks lõbu — narrida pisut meest, kel au kõigi silmis kanda naistepelguri häbitiitlit. Noor tütarlaps saadab säärase härra koduukseni — võrratu grotesk. Lõpuks Arvid Järvelaid ei teadnudki mitte, kas tunda end juhtunu pärast õnnetuna või õnnelikuna.

Kuid järgmisel päeval kordus kõik peagu samuti. Sedapuhku preili Juta ei palunud enam nõusolekut kojusaatmiseks, vaid teatas lihtsalt, et soovides teha väikse jalutuskäigu ta saadab Järvelaidu tänagi.

Preili oli kavaler, laitmatu kavaler, ja Arvid Järvelaid — kogematu häbelik tütarlaps. Ja kummalisel kombel ning Järvelaiu häämeeleks võttis preili Juta seda kõike nii, kui oleks see vägagi tavaline ja viisipärane käitumine mõlemilt poolt. Seekordsel keskustelul leidsid erilist hääkskiitu Järvelaiult preili Juta vaated ja seisukohad naiste üheõigusluse küsimuses. Selles avaldus küll rohkesti ebanaiselikku, ent seda enam veel Järvelaiu seisukohalt tervitatavaid revolutsioonilisi ümberhinnanguid iganenud konventsioonidele. — Küllalt naise erootilise üleoleku ja eesõigustuse peitmist mehe valimatuma algatusjulguse taha!

Suurim üllatus aga saabus Arvid Järvelaiule seekordsel jumalagajätul ta ukse ees, mil preili lausus nagu muuseas:

„Loodan, härra Järvelaid, et teil täna õhtul ehk jätkub mõni tunnike minu jaoks, mille võiksime ühiselt veeta vast kohvikus. Eks ole? Ega te mulle korvi anna?“ Ning samas oligi ta juba läinud, lehvitades veel Järvelaiule oma väikse kinnastatud käega.

Järvelaid seisis kangestunult veerand tundi ukse ees, link peos, ennekui taipas edasi toimida. — Kummaline, imeveider tüdruk! oli ta pikaajaliselt kaalutletud otsus.

Kogu järgneva päälelõuna ning õhtupooliku veetis Arvid Järvelaid mõistatuse lahendamise palavikus — kus kohal ja mil kellaajal peaks ta kohtama preili Jutat. — Kas peab tegema visiidi? Ent ta ei teadnud preili täpset aadressigi. Loomulikult ei jõudnud ta ses küsimuses mingile kindlale lõppotsusele, närveldas vaid oma kõrvad punetama.

Kella seitsme paiku peatus auto Arvid Järvelaiu ukse ees — saabus preili Jutalt ülilihtne lahendus tunde kaalutlemiseks nõudnud aporeemile. — Oo, neid praktilisi naisi, kui lihtne on neile kõik! mõtles Järvelaid lööduna.

Õhtu möödus enamikus laitmatult ja vist täiesti vastavalt preili varemkoostatud kavale. Ainult paaril korral preili poolt provotseeritud pisijuhtumid härmistasid Järvelaiu enesetunde meeleheite sööstideni. Nii auto peatudes kohviku ees hüppas preili nobedasti sõidukilt ja ulatas Järvelaiule käe, aidates teda väljumisel. Üliriivaist vabastumisel tabas preili jällegi momendi pakkuda abi partnerile. Ja kõige tagatipuks maksis ta ka nende ühise lauaarve.

Mida Järvelaid alles ilusasti kavatses, selle juba teostas preili Juta sõnalausumatult; kui mingi kiusuaju mõttes ennetas ta kõiges oma kaaslase. Ja kui siis Järvelaid sellest ebatavalisest kohtlemisest südame vundamendini puudutatuna ja enese saamatusest tusastatuna söandas preilile valituis sõnus avaldada protesti ainult viimase sobimattuse, see on arvetasumise, suhtes, sai ta ülilihtsa vastuse, et ärgu naeruvääristagu end säärase eesõigustuse nõudmisega. Alles äsja olnud ta ideaalne feminist, tunnustades naise igakülgset samaväärsust ja -õiguslust mehega, ja nüüd —?

Igal juhul, kui aga Järvelaid ei tahtnud millegagi nõustuda ning püüdis avaldada tõrksust, tarvitses preili Jutal manada näole vaid pisut solvunud või rahulolematu ilme, ja Järvelaid heitus kas või andekspalumiseni. Ning Juta Ellerhein oli enam kui taiplik otstarbekalt kasutama seda Järvelaiu liialduslikku delikaatsust.

Sel õhtul jällegi preili poolt koju saadetuna ei suutnud ta end küllaldaselt manada ja sajatada, et oli võimetu kuigimoodi väljendama oma halvakspanu preilile säärase teda kõigi silmis naeruvääristava kohtlemise pärast.

— Miks püüab see kaunis, armastusväärne olend teda nii omapärasel viisil alandada ja pilgata? Mil viisil on ta pälvinud sellise karistuse? Kas tahab ta siis näidata, et Arvid Järvelaid polegi mees? Neile küsimusile ei suutnud ta leida mingit veenvat vastust.

Ta kannatas suuresti. Ent samas julges ta siiski möönda enesele, et Juta Ellerhein ei suutnud või ei tahtnudki kuigi hästi varjata oma sümpaatiat ja huvi

tema vastu. Ja ta enese hingeseisundist andis talle selgeima tunnistuse ta igahommikune minek ametikohta, mil juba kodust väljumisel hakkas ta südametakt jällenägemise ootuses omandama üha kiirenevat tempot.

Pidades silmas seda erilist tähelepanelikkust ja huviküllа preili Juta suhtes, mis terroriseeris pangaametnikke lakkamatult juba mitu kuud, on täiesti mõistetav, et Arvid Järvelaiu kõigile ootamatu ning üllatav-rabav sobimus Juta Ellerheinaga ei jäänud kellelegi märgatamatuks. Vähe veel sellest, igamees leidis olevat nüüd soodsa momendi oma kadestamispalangust ja äpardumisvihast inspireeritud fantaasiaviljade levitamiseks. Seetõttu Arvid Järvelaiu prestiiž ametikaaslaste silmis ühest küljest langes ja teisest küljest tõusis. Enam miimika ja pilkudega kui sõnadega avaldatavaile pilkepudemeile reageerisid mõlemad asjaosalised ühesuguselt — absoluutse tähelepanemattusega, kuid täiesti erinevail motiivel. Järvelaidu aitas üle solvusist ta külmaveresus ja üliaeglane reageerimisvõime, seejuures teataval määral ka raamatuist omandatud teadmine, et armastus eeldab alati kannatusi; preili Jutat toetas aga vist enamikule varanduslikult kellestki sõltumatuile naisile omane iseteadvus, üleolekutunne ja iseäratsemistung.

Väliselt arenes nende vahel kõik endissuunaliselt. Mõni päev hiljem pärast kohvikuskäiku sai Järvelaid preililt kutse tulla teaatrisse. Endastmõistetavalt olid pääsmed preilil juba ammu reserveeritud. Ning et palutaval ei jätkunud ülbust lahket kutset kuigimoodi tagasi lükata, on samuti endastmõistetav.

Selles oli juba midagi üliperversset — preili määras kohtused, preili kutsus teaatrisse, kinno ja kohvikusse, preili maksis alati arved ning oli kõikjal härra; härra aga aina punastas ja tänas, tänas ning kannatas mehiselt.

Päev-päevalt kasvava ahastusega märkas Arvid Järvelaid, et ta on muutumas preili Juta ebanaiseliku käitlemise vastuhaku-võimetuks käsualuseks. Mitte vähema kohkumise ja rahutusega pani tähele ka Juta Ellerhein, et Järvelaid loodetava enesesirguajamise asemel hakkab ka sisemiselt alistuma talle (väliselt oli ta teinud seda alati) ja soostuma ta äärmiste pingutustega teostatava ning vastuhakku provotseeriva taktikaga. Vaatamata kõigele ei arvanud ta siiski aja veel küpse olevat mängu lõpetamiseks.

Ent kokkuvarisemine, katastroof saabus rutemini ja ootamatumalt, kui kumbki oli julgenud seda loota. Preili Juta poolt imetlusväärse tahtejõuga ülalhoitav loomuvastane ning kombuskohatu olukord oli jõudnud oma kulminatsioonipunktile ja järgnes reaktsioon, teostuv üllatava kiirusega ent kõigiti juba normaalseis avaldusis. Ettevalmistuseks selles sihis osutus ka asjaolu, et Arvid Järvelaiule avati tee Ellerheinade perekonda. See võimaldas Järvelaiul üpris kergesti jõuda veendumusele, et preili Juta on võrratu simulant. Isa-ema silmi all oli ta maskuliinne käitumine jäljetult kadunud. Sellest nähtest ei viivitanud Järvelaid teha abnormsele olukorrale parimaid perspektiive ennustava järelduse.

Preluudiumile järgnes teem variatsioonideta ühel õhtul Ellerheinade salongis, mil nad olid otsekui sihi-

likult unustatud sinna kahekesi. Nende kahekesiolu paljulubav ja -võimaldav ent mitte midagi täitev olukord sedapuhku vääras preili Juta tasakaalust. See oli tõesti midagi talumatut, kui saamatu, taipamatu, kohmakas ja arg oli Järvelaid sel suurte pretensioonidega momendil. Preili Jutal tekkis isegi kahtlus, kas ta tõepoolest polnud Järvelaiu lõplikult võõrutanud nägemast temas naist. Ja siis pahvatas ta sellele taipamatule selgesõnaliselt näkku, et ta on väsinud, ta on tüdinud ja tülpinud edasi etendada kavaleri osa; küllalt seda narrimängu; ta tahab olla naine, naine kõigis selle mõiste dimensioones.

Järvelaid mõistis seda nagu oleks mõistnud iga teinegi mees. Ja nii usutamatuna kui see ehk näibki, ta ülikiiresti omandas nüüd vilumuse ja oskuse preili Juta poolt nõuetavaks käitumiseks. Ta oli siiski mees kõigis selle mõiste dimensioones, nii kui preili Juta oli ikkagi ainult naine.

Juta Ellerhein polnud eksinud — ta tagamõttelise ebanaiselikkuse varemeile püstitus kiiresti Järvelaiu loomupärase mehelikkuse eneseteostuse tempel. Mehe eneseteadvus, mis oli kauaks ohjendatud orjaikkesse, vabanedes evis pikaajalisest survest mitmekordseks akumuleerunud inteniivsuse. Selleski täitus preili Juta lootus sajaprotsendiliselt.

Kuid tollest õhtust alates Järvelaiu rõõmuks ja kõrvalseisjate kurvastuseks ei nähtud enam kunagi preili Jutat saatmas oma sõpra koju ega tasumas lõbustuskohtades nende ühiseid arveid.

Mõni nädal hiljem oli nende kolleegidel põhjust pangas pultide taga omavahel sosistamiseks:

„Vaadake seda tössukest Järvelaidu, tuleval pühapäeval on ta juba rahajõmmi Ellerheina väimees ning varapärija. Mis te ütlete selle kohta? Oh, neid naisi, naisi!"

Ja esmaspäeval pärast nimetatud pühapäeva ei tarvitsenudki Järvelaid oma mesinädalate meeleolu härmistada kolleegide kadedusest sapistunud grimasside vaatlemisega, ta oli lihtsalt oma ametniku-kohakese vahetanud sama panga aktsionääri-ikke vastu.

Aga inimesi, kes oleks veel julgenud tõendada, et Arvid Järvelaiul pole ainustki vaenlast, ei leidunud enam mitte.

ABIELURIKKUJAD

Üks aasta ja kaks kuud oli möödunud abielupaar Kauride pulmapäevast. Nad olid moodsed inimesed, neil polnud last ega — lootustki selleks. Ja viie päeva eest nad olid rahukogule esitanud abielulahutuse palve, kuna kuus päeva tagasi kell üks öösel oli nende vahel toimunud järgmine stseen:

Proua Kaur istub voodi veerel ja erutusest värisevi sõrmi avab kinganööpe.

„Sa tuled ühingust koosolekult, eks ole?" küsib ta äsja kojusaabunud mehelt.

„Just nii," vastab küsitav, heites väsinult ülirõivaid varna. „Aga miks sa ei maga juba?" esitab ta samas omapoolse küsimuse.

„Väga lihtne — ei jõudnud veel heita; alles praegu tulin," kõlab intrigeeriva aeglusega antav vastus.

Mees silmitseb naist vargselt ja istub siis sõnatult laua taha, kus hakkab lehitsema ajalehti. Et lähemail minuteil peab midagi plahvatama, selles pole tal enam pisematki kahtlust, ta tunneb ju oma naist.

Proua Kaur laseb kleidi võruna jalgade ümber maha vajuda, seisab nii hetke ja pahvatab siis kõrgendatud toonil:

„Mis ajast saati peab te ühing koosolekuid su armukese Blaumi juures?"

Mees tõstab pilgu ajalehelt ja vahib totral ilmel naist.

„Oo, sa käisid luuramas... Mis? Soovin õnne!" lausub ta siis, näo ja kaela kattudes punaga.

Proua teeskleb rahulikkust ja ükskõiksust, ent lausudes järgnevad sõnad ta hääl tuntavalt väriseb.

„Oh ei, ära karda, seda ma ei tee ega pole mul selleks ka mingit tarvidust. Ma ainult tulin oma sõbra Kiipleri juurest, sa tunned ju teda, see pikk poiss Meirami kaubamajast. Möödaminnes siis juhuslikult nägingi sind välja ronimas preili Blaumi korterist."

„Sõber Kiipler!... Mis oli sul tegemist Kiipleri juures?" — vallutab nüüd mehegi ärritus.

„Just sedasama, mis sinul Blaumi juures," heidetakse sappkollane vastus.

„Ah nii... ah nii," suudab mees veel vaid mehaaniliselt korrata. Rohke puna ta näol muutub kollakasrohelise laiguliseks.

Võttes sukki jalast, mille juures sõrmed ohtrast erutusest takerduvad, katkeb naise ebanaiselik eneseohjendus ja kriiskav sõnadetulv pääseb valla:

„Sina nurjatu, sa arvasid juba aasta aega mind ninapidi vedavat nende alalõpmatute ühingute ja seltside koosolekutega. Sa arvasid vist, et uskusin neid sinu lobasid ning tukkusin sellal üksi kodu, kui sa aelesid oma vanade armukestega. Siis oled küll sina see eesel, keda on ninapidi veetud. Võta teatavaks — teadsin juba algusest pääle, mis... mis tõeliselt peitub nende poolööni kestvate koosolekute taga. Jah, ma teadsin kõik, ja hoolitsesin ka selle eest, et su ära-

olekuil võisid teised sind mulle kolmekordselt asendada... Ära arva, et Kiipler on mul ainuke selleks, oo, palun väga." Raev, ärritus ja pisarad kurgus lämmatavad ta hääle, ta viskub rinnuli voodile.

Härra Kaur kargab nüüd laua taga püsti; ta nägu on eelnenud monoloogi vältel moondunud lõustaks. Ei puudu palju, et ta suutmata end taltsutada sööstaks naise voodi juure. Kähiseval häälel annab ta siis revanši:

„Sina... sa näru, sa julged seda veel rääkida! Ma tänan sind, ma tänan väga sind su avameelsuse eest. Sel juhul ei taha ma ka sinu eest enam midagi varjata, võta ka sina teatavaks, et Blaum on mul ainult kolmanda järgu tähtsusega armuke, temaga... tema juure lähen alles siis, kui teisist olen juba küllastunud kõrini... Ja sina, sina oled see viimane, neljandajärguline... Nii, kas oleme nüüd tasa?... Mis? Ah?"

Kuna naise voodist kostub ainult sõnatut ulumist, kisub ta metsikult rõivaist lahti, kustutab tule ja ronib oma voodi.

Nii juhtus kuue päeva eest. Kolme kuu pärast oli oodata lahutuspalve harutusele tulekut. Nad leppisid kokku kuni ametliku lahutuseni jääda elama veel ühte, et vältida avalikku skandaali, ent sidemed pidid olema kõik käristatud viimse niidini.

Härra Kaur ringutas närvitsevalt laua taga ja põrnitses ajalehte, kuna kohvikust äsjasaabunud naine vingutas teises toas raadioaparaati. Ajaleht oli tal lõpmata pika ning täielises sõnatuses mööduva õhtu veeteks algusest lõpuni läbi loetud. Siis leidis ta viimaselt leheküljelt paar-kolm tavalist tutvusesobituse kuulutust. Otsiti, nagu ikka, rikkaid vallalisi või leski,

ja nagu ikka — äri või tööstuse laiendamise mõttes. On arusaadav, et sääraste eemaletõukavate ja loomalaadaliselt lõhnavate seast pälvis härra Kauri erilist tähelepanu järgmisesisuline: „Abielus raskesti pettunud noor naine sooviks leida lohutavat meessõpra.“

— Tublisti omapärane väljakutse, mõtles Kaur. — Kahtlemata mõni habras õilishing.

Veerand tundi hiljem mõtles ta juba: Huvitav — noor abielus pettunud naine, ja mina — noor abielus pettunud mees. Kas pole siin nagu mingi saatuslik ühtekuuluvus varjul?

Õigust tunnistades peab möönma, et härra Kauri polnud kunagi palju huvitanud ega veedelnud avantüristliku maiguga seiklused, isegi mitte ta poissmehepõlves. Ent praeguses olukorras talle enesele täiesti arusaadavail põhjusil talitas ta nii, mis lubas tekkida selles suhtes kaksipidiseid arvamusi. —

Järgmise päeva hommikul saatis ta vastuse huvipakkuvale kuulutusele, ühes kutsega kohtumisele õhtul Faehlmanni mälestussamba juures. Et vältida igasugu ebameeldivaid üllatusi, ei võinud mõni rahvarohke avalik koht selles mõttes tulla kõne allagi.

Õhtul miski ajas härra Kauri kohtumiskohale juba veerand tundi enne määratud aega. Oli tuuline jahe sügisõhtu. Hämaruses tuiskas mööda maad krabisevaid vahtra- ja saarelehti. Ta istus sambaesisel platsil olevale pingile ning kujutles mõtteis eelseisvat kohtumist tundmatu daamiga, millise sündmuse tähtsaim mõte ta praeguse piiritelu järgi pidi peituma mitte lohutava sõbra pakkumises — paraku oli ta selle nõude täiesti unustanud — vaid et pisutki tasuda naisele neid otse võimatuid alandusi, mis see oli valmis-

tanud oma mehele ja hiljem ise ülbelt üles tunnistanud. Ainuke asjaolu, mis härra Kauri meeleolu vürtsitas rahuldamattusega, oli see, et ta petisele naisele ei võimaldunud päält vaadata seda kohtumist.

Minutid venisid häbematu aeglusega. Siis lõppeks ometi lähenes pimedusest daami siluett. Kuid silmates pingilistujat ta seisatus eemal ning tegi, kui vaatleks mälestussammast. Polnud kahtlust, see oli — tema, oodatav. Härra Kaur krapsas püsti, haaras kaabu näppude vahele ja — astunud mõne sammu — otse kivines. Seisnud nii ligi minuti, lõi ta järsu liigutusega mütsi pähe, surus käed naksudes palitutaskuisse ja lausus erilise rõhuga:

„Nii, sina oledki siis see — abielus raskesti pettunud naine!"

Partner vaatles teda välkuvi silmi.

„Ja mida otsid sina siit, kui sul on kogu linn täis... neid?"

Mees tegi, nagu ei kuulekski ta naise sõnu. Ta silmade ette kerkis eilne kuulutus kogu oma trükitehnilises struktuuris. Siis kordas ta aeglaselt:

„Abielus pettunud naine! Tore!... Jah, sind on petetud, sa vaeneke... Sa vajad nüüd lohutajat sõpra; muidugi, pärast seda — mis oled ise petmise alal korda saatnud..."

„See oli vale," vastas naine sumbunud häälel ja vaatas maha.

„Vale! Mis?" hüüatas härra Kaur ja tundis järsku, nagu oleks midagi ta südames tugevasti liigahtanud ning siis mingi sooja lainena laiali valgunud üle kogu keha.

„Jah, vale. Ma... ma ainult tahtsin sellega sulle tasuda su... Ma pole ikkagi säärane kui sina!" Ta vaatas nüüd mehele jälle trotslikult näkku.

„No kuule," kogeles mees, „kui... kui see tõsi on, siis oled sa ikkagi säärane kui minagi; ka minul on kõik — vale, kõik, kõik!"

Naine tahtis hakata midagi vastu rääkima, kuid mees tõmbas ta enese kõrvale pingile. Kõige kiuste ta polnud siiski veel lõplikult kaotanud usu oma naisesse.

Haaratuna joobnustavast lootusest — taassaavutada nii kergesti hävinud abieluõnne ja -rahu, sattus härra Kaur ekstaasi ning hakkas õhinal pihtima, kuis tol saatuslikul õhtul ühingus omavahelisel jutlemisel selgunud, et ühingu kirjatoimetaja, kellega ta seni ühes töötanud, on juba üle poole aasta abielus preili Blaumiga. Ja kuuldes siis, et Kaur tunneb ta naist selle neiupõlvest, poolvägisi vedanud ta Kauri enese juure õhtusöögile. Ta oleks juba tolsamal õhtul naisele kõik täpselt ära rääkinud, kuid see ei lasknud tal ju suudki avada, hakkas vaid kui küllusesarvest esile paiskama oma patustusi.

Edasi oli naise kord tõestada enesegi süütus. Ta istunud kogu õhtu kodus, nagu alati. Mõni tund enne mehe saabumist tulnud kõrvalkorterist naabrinna tema poole veidi aega viitma ja ütelnud siis, et ta äsja näinud härra Kauri minemas ühte majja Raekoja tänaval. Nüüd selgunud talle hoobilt, et ta mees petab teda preili Blaumiga, keda teadis elavat Raekoja tänaval. Meeleheites ja vihas siis ta improviseerinudki loo tolle logaski poeselli Kiipleri ja teistega.

Seejärele ei jäänud neil üle muud, kui jõuda üksmeelsele otsusele, et kogu ses katastroofis on süüdi ainuüksi õnnetu asjaolu, et preili Blaum abielludes ei läinud elama mehe juure, vaid võttis viimase oma residentsi. Õnnetu Raekoja tänav!

„Noh, mis me's siin... Lähme!"

Üks aasta ja kaks kuud tagasi tulid nad sama õnnelikena perekonnaseisu-ametist, saadetuina ametniku häätahtlikust naeratusest. Nüüd vaatas tardunud muigel neile järele Faehlmanni pronksne büst

SÕBER

Kui ühel sumedal suveõhtul järjekordselt istusin proua Alviga suvila pisikesel ent mugaval rõdul ja jutlesime, nagu oli kombeks saanud, minu lühiealisest ent vintsutusrikkast minevikust, esitas ta mulle ootamatult küsimuse:

„Te olete mulle rääkinud ja ma tean nüüd õige palju teie senisest elukäigust ja neist inimesist, kelledega teil on tulnud kokku puutuda lühemat või pikemat aega. Tunnen nii mitmeidki isikuid, kelledega kuigimoodi olite seotud ja kes teatud aeg teiega sammunud ühist teed. Kuid ütelge mulle nüüd, millest tuleb see, et te seni pole veel ainuski kord nimetanud kedagi neist oma sõbraks. Mulle on mitmel puhul tundunud isegi, et te nagu meelega hoidute nimetamast kedagi oma sõbraks, tarvitades ikka terminit — kaaslane, kaasvõitleja, tuttav, seltsiline ja nõnda edasi. Ons mul õigus?"

Mind hämmastas kaunikesti, et ta oli seda tähele pannud. Arvatavasti polnud ta jätnud sellest tegemata ka mingi järelduse. Pean siinpaigal möönma, et ma oma enesekohaseil jutustamisil tõepoolest püüdsin vältida sõna — sõber. Milliseil põhjusil või kaa-

lutlusil tegin seda, selle kohta võlgnesin talle nüüd seletuse.

Mina astusin alles noormehe hommikusi samme, proua Alvi oli üle keskpäeva kalduv daam. Tänu oma abikaasa vastavalt ajavaimule häälestatud äritsemiseoskusele võis ta suvitada oma kahe neiuikka jõudnud tütrega ühes sisemaa paremas kuurordis. Ja minu oli juhus viinud mu paarinädalase suvepuhkuse ajaks ühte toakesse nende suvilas. Võib-olla ma eksisin, kuid omas noormehe eneseteadvuses julgesin teha oletuse, et proua Alvi lahkus ja tähelepanelikkus minule, millist ta osutas me pikkadel õhtustel koosviibimistel, oli mingisuguses seoses ta tütrekeste olemasoluga. Operetliku eruditsiooniga ja kinomaanias preilidele olin ma igavavõitu, seda olid nad ise mulle mitmesti ütelnud kui ka lasknud vihjata emal. Kuid et proua Alvi oli minust just vastupidisel arvamisel, selles kahelda polnud mul põhjust.

Mingipärast, otsekui assotsiatsioonina, kõik need asjaolud momentaanselt sööstsid mul pääst läbi, kui proua oli langetanud oma küsimuse mu sõpradest ja ma endamisi formeerisin sellele vastust. Siis laususin:

„Jaa, kahtlemata on teil õigus. Usun, põhjuseks, et ma oma minevikukaaslasist pole seni kedagi tituleerinud sõbraks, on vist ainuüksi asjaolu, et ma lähenen sellele hingelähiduse seisundile, mida defineeritaks terminiga — s õ p r u s, pisut suuremate pretensioonidega, kui seda tehakse tavaliselt. Olgu vaieldav mu maitse, kuid mul on alati piinlik, isegi vastik, kuulda, kui nimetatakse inimest, keda vaevalt tuntakse või kellega ollakse sunnitud läbi käima ainult

elutingimuste nõudel, oma sõbraks. Teataval momendil häätahtlik, kaastundlik, või isegi ohvrimeelne — on iga inimene. Tõtata seda kohe nimetama sõpruseks, on atestatsiooni andmine oma elutundmattusest. Mina isiklikult ainult ühel korral ja ainult ühe inimese suhtes olen julgenud vahekorra määritlemisel tarvitada väljendit — sõber. Ainult ühel korral olen märganud, et minu ja ühe teise inimese vahel valitseb moment, milline ulatub väljaspoole tavalist tunnete vibreerimise skaalat."

„Ega te vast taha siin armastust nimetada sõpruseks?" küsis proua kahtlevalt, ulatades laualt sigaretikarbi. „Mingipärast on mul aimdus, et see teie ainuke sõber pidi olema naisolend, mõni tütarlaps. Kas jaa?"

„Ei," raputasin pääd ja läitsin pakutud sigareti, „selles eksite. Oli noormees, ja mehinegi."

„Oli see siis ammu? Jutustage ometi."

„See lugu pärineb mu nälgimisaastate kulminatsiooniajast, seega tegevusaeg mõni aasta tagasi. Tollal oli mu majanduslik seisukord nii hiilgav, et ma ei tarvitsenud enam tunda kartust kaotada midagi pääle ühe armetuseni räbaldunud ülikonna ja kulunud boivaiba. Omaette toaurkakese pidamise võimaluski oli mul juba käest libisenud; elasin mitmendat kuud ühe minusuguselt nälgiva ja näruldunud kunstikooli õpilase juures pööningukambris. Mina olin täiesti üksik, temal elasid vanemad kuskil Võrumaa sopis kehvikuina asunduskohal. Vanemailt ei saanud ta mingit ainelist toetust; omal jõul vedas enese keskkooli eelviimase klassini, siis jättis — läks kunstikooli. Me olime peagu ühevanused tuisupääd ja me senine elu-

käik kui ka olevik sarnanes nii mitmeiski üksikasjus. Nii sageli kui olen hiljem mõtelnud sellele ajajärgule, pean alati suuresti imetlema seda nooruseaja eneseusaldust, meelekindlust ja vankumatut edasirühi indu, millisega ületasime tollal kõik lämmatada ähvardavad raskused. Olime nälginud ja räbaldunud, võlgades, ent jooksime ringi kui kaks fanaatikut, silmi ees ühel kunstniku ja teisel kirjaniku töörohke ent tasukehv tulevik.

„Üliselgesti mäletan sellesse perioodi kuuluvat ööpäeva, mil esma- ja ainukordselt jõudsin äratundmisele, et evin tõsist sõpra. Oli juunikuu lõpp või juuli algus. Istusin kogu õhtu lossitornis, nii nimetasime oma mansardkorra toaurgast, laua ääres ja sepitsesin üht aktuaalset följetoni kohalikule päevalehele. Kirjutasin seda kuni kella kümneni, siis pimenes niivõrd, et tahes-tahtmata pidin katkestama töö. Me tornikambri mugavuste hulka kuulus ka elektriseade, kuid arvete mittetasumise tõttu polnud see enam ammugi meie kasutada. Otsustasin paar-kolm videvikutundi tukkuda laua ääres, et pisutki valgenedes jätkata jälle kirjutamist. Voodisse heita ma ei söandanud, kartsin sel juhul sattuda kauemaks magama. Kuid teoksiloleva kirjandi pidin kas või elu hinnaga järgmise päeva kella üheteistkümneks lõpetama ja viima ajalehe toimetusse. Elasin juba mitmes päev paljast leivast-soolast ja mõnest klaasist suhkruta teest. See oli väga masendav ja irriteeriv.

„Mu toakaaslane oli sel õhtul juba varakult teadmata kuhu läinud ega olnud veel seni naasnud. Ja mind tükkis painama aimdus, et ta on jälle libisenud kuhugi lõbutsejate kunstijüngrite seltskonda ning et

ta on praegu söönud ja joonud nii, nagu seda meil õnnestus vast kord kuus. Ilmsesti häiris mind kadestus, kuigi püüdsin seda katta mingi moraliseeriva halvakspanu maskiga.

„Päike tõusis mõni minut pääle kolme, mäletan seda, kuid juba kella kahe paiku oli niivõrd valgenenud, et võisin ringutada une laua veeres konutamisest kangunud liikmeist, juua klaasi kibedat teed ja haarata kätte sule. Kuid uneraugus oli visa lahkuma, kuigi hõõrusin silmad punetama. Seisin avatud akna juures, hingates sügavasti jahedat värsket õhku ja ihaledes häirimatut vaikust, mis lasus üle magava linna. Siis lugesin läbi käsikirja valmisoleva osa, et taassaavutada kontakt mõtete käiguga. Hakates sündmustikku edasi arendama alul edenes see hästi ja soravalt; leiutasin paar paradoksaalset väljendit, mõne huvitava lausekombinatsiooni, isegi mõne ilmeka paranduse tegin eelpoolsesse ossa. Siis aga järsku pudenesid mõtted laiali kui tuulepöörisest haaratud. Meenus mu söömata ja magamata olek; meenus mu toakaaslane, kes sellal vist pidutseb kuskil, kui mina pean keskööl pingutama end ja soperdama janti, millega hommikul järjekordselt minna upsaka ja kõrgi toimetaja ette manguma mõnd närust kroonikest. Oli ju seegi alles lahtine küsimus ja juhuse otsustada, kas mu tööke tabab toimetaja soodsas meeleolus või kas ühel kuupalgalisel bürokraadil jätkub huvi läbi silmitseda kirjutis, millel ei figureeri omamehe nimi. Tusk ja viha tõusis mus ning korvas töötahte, kirjutamine tundus sunnitööna. Muutusin rahutuks ja närvitsevaks. Kõndinud mõned korrad üle toa peatusin kaaslase statiivi ees ja otsekui mingi vastu-

meelsusega, põlgusega vahtisin ta uusima etüüdi skitseeringut.

„See oli väsimus ja söömata olek, mis sapistas meeleolu, halvas töövõimet ja õhutas sallimattust. Ent peagi kogusin ja sundisin enese jälle istuma laua taha. — Üks lehekülg veel; pisut pingutatud lõpuspurti! Nädala söögikaart on kaalul! ergutasin end.

„Kõrvalmajas oli pagariäri. Igal hommikupoolsel ööl levis säält keldrikorra poolavatud aknaist värske saia ja leiva otse joobnustavaid lõhnu. — Ei, ma ei saanud nii töötada, pidin tõusma ja sulgema akna. Ja seejuures ma põlesin tarvidusest vandega tõendada kellelegi, et see neetud leivalõhn ei mingil tingimusel leia teed mujale, kui ainult meie, näljakunstnike, aknasse. — Oo-jaa, kust siis mujalt, kui mitte siit, kus sageli ei leidunud kopitanud leivakoorukestki, pidi see aroom otsima suuremat tunnustust! Seistes akna juures mõtlesin: Kui alandav on olla kõrini söönud, ja kui uhke, üllas on nälgida, kui oled toidu enesele mitmekordselt ära teeninud, kuid viletsad, armetud ent kavalalt ligi maad roomajad tulevad ja õgivad ära kõik su eest. — Ära jaburda! ütlesin aga samas enesele ja tõmbasin akna klirisedes kinni, et see õrritav leivalõhn ei pääseks enam tuppa... Kuid ka nii ei saanud töötada — kella tiksumine kostus kuidagi häirivalt valjusti ja paar kärbest pirisesid vastu aknaruute kui kiusajad vaimud. Prahvatades paiskasin mõlemad aknapooled jälle lahti. Olin närvlikkuseni ülepingutatud.

„Viimaks ometi võisin tõmmata leheküljele sunnitööst vabastava lõpp-joone. Masinlikult lugesin kirjandi veel kord algusest lõpuni ja heitsin siis kõr-

vale. Olin temaga maha saanud siiski rutemini kui lootsin. Töö oli sooritatud — tagajärjed alles tumedad. Mõte, et mu töö selgi korral läkitatakse ehk jälle paberikorvi, tulvas mu hoobilt vihaga. Iga päev pidin nägema, kuis vaieldamatult nõrgemaid töökesi ilmus ajalehis, minu omi aga jäeti kõrvale kahel lihtsal põhjusel, esiteks — et mu nimel polnud veel kaalu publiku ega toimetajate silmis, ja teiseks — et mul puudusid vastavad tutvused toimetusis. Tol paberikorvi-artiklite produtseerimise ajajärgul olin veendumusel, et ajalehtede toimetused on äärmised nepotismi pesad, umbes nagu ministeeriumid. Ja igakordne mõtlemine ajalehetoimetuste suhtumisest minu artiklitele viis mu raevutsema. Nii tolgi hommikul, kui olin lõpetanud oma järjekordse följetonikese ja püüdsin aimata ta edaspidist saatust.

„Peagi kuulsin ukse paukumist all ja seejärele komistlevaid samme trepil. Tuli mu kaasvõitleja. Juba ta esimeste sammude takt tõestas mulle küllaldaselt — kust ta tuli ja millises seisukorras. Mu senine närune ja vihuksis meeleolu kobrutas nüüd ülekeevaks raevuks. Sisenedes tuppa ja nähes mind sel tunnil jalul ja rõivastatuna jäi ta hämmastunult ukse juure seisma. Kaenlas hoidis ta mingit rasvaplekilisse ajalehepaberisse mähitud pakki, mille sopilise välimuse järgi oli võimata otsustada, mida ta sisaldas. Näol ilutses tal väsinud rasvane muhelus ja punetavaist silmist vahtis mind pilk, milline oma tühjusega mõjus võikalt. Siis küsis käriseval häälel — kas minagi olevat alles praegu tulnud.

„See otsene ja tagamõttetu küsimine, mis mulle aga tol korral tundus ülekohtusena ja õrritavana, val-

landas mu mässutseva meelepaha valangu. Mäletan, olid teravad ja valimatud sõnad, mis paiskasin talle tervituseks. Nimetasin teda otseselt kaaberdajaks lakardiks ja ööhulkuriks, kellele töö on sama armas ja sallitav kui mõisamoonakale. Kuskil mülkas end täis juua ja jätiste naistega öö läbi laaberdada, järgmisel päeval aga kerjata suutäisi ja nuruda teistelt sente võlgu, säärane elu näikse teda täiesti rahuldavat. Mingu siis juba paadialuseks. Milleks veel kelkida teiste silmis mingi boheemlase ja kunstijüngri tiitliga, kui hingelaadilt ollakse sadamakõrtsi kangelane. Mind innustas kallaletungile seegi, et teda vaevasid liigsöömise ja -joomise röhatused; minu sisemus aga samalal kiskus kokku näljas...

„See mu sõimuni laskunud vihapursang oli ta purjuspäälegi liig. Ainsa hetke vajas ta enese ümberhäälestamiseks, siis tõmbas ukse lahti ja karjus äkkvihast äredana — välja, minema! Ta ei luba end sõimata ja teotada omaenese korteris. Kasigu palvemajja oma moraalijutlusega!... Ta näo kahvatus asendus hetkeliselt punaga ja tundes ta äkilist iseloomu oli mul põhjust karta enne lahkumist saada veel ta karukallistuste osaliseks. Kehatugevuselt aga temaga võistelda, selleks olin liialt ettenägelik. Väljaviskamist ei lasknud ma enesele aga korrata, ütlesin talle — kahetsen väga, et teda üldse tunnen, ja väljusin toast püstipäi. Mu trepist laskumisel hõikas ta veel tagant järele, et auhaavamise pärast teeb mulle väljakutse ja saadab kohe oma sekundandid. Sellele vastasin liialdatud naerupahvatusega ja ühtaegu taipasin, et ta oli tõesti kuninglikult joobnud.

„Väljas taltus mu ärritus ja viha õige pea ning pidin möönma, et olin olnud ta vastu ebaõiglane. Liig hõlpsasti olin lasknud end juhtida väsimusest, magamata ja söömata olekust inspireeritud närvlikkusel ja tusameeleolul. Kuid ma olin sellega tublisti hajutanud oma hingelist rõhutist. Muretuna ja häätujulisena lonkisin Linnaparki. Et mu kaaslane hiljem kahetseb enese äkilisust, andestab mulle mu liialdatud etteheited ja võtab mu jälle tagasi oma ulu alla, selles ma ei kahelnud.

„Olin juba hulk aega istunud pargis ja laisalt nautinud suvehommikuse looduse kaunidust, kui äkki meenus, et oma följetoni käsikirja olin unustanud lauale. Aega oli sellega küll kella üheteistkümneni. Otsustasin kella kümne ajal minna ja tuua ta ära, seni aga tukkuda pargis kuskil kõrvalisel pingil.

„Kui tähendatud ajal ronisingi üles lossitorni ja tikkusin tuppa, kust alles mõne tunni eest olin välja visatud, leidsin omaks kohkumiseks, et uks oli lukustatud. Mu endist kaasüürnikku polnud kodu. Kuna ma polnud mõistnud ette näha võimalust, et ta hommikul saabunud ümberkukkumiseni väsinuna võiks juba keskpäeval olla jalul ja läinudki, tabas see mind otse jahmatama-panevalt. — Kõik vaev oli asjatu; homseks on mu töö juba aegunud, vilksatas mus hetkeliselt ahastav mõte. Varem me mõlemi kodust äraolekuil asetses toavõti uksepiida pääl seinapraos. Harjumuse järele ja ara lootusega sirutus käsi nüüdki sinna. — Võti oli tõepoolest seinapraos. Momentaanselt täitis mind jälle lugupidamine mu väljaviskaja vastu ja ma nimetasin teda endamisi tubliks poisikski. Astudes tuppa tabas mind aga veel suuremgi üllatus

— me viletsal söögilaual nurgas asetses väike terve nisuleib, kaks pudelit pastöriseeritud piimaga, pergamentpaberis tükk võid ja kamakas suitsusinki. Menüü, millisega võisime maiustada juhul, kui puudus võimalus lõunastada söögimajas ja poodidest polnud veel kõik krediidid lõplikult ammutatud. Kõik oli lauale asetatud korrapäraselt ja millestki poldud söödud raasugi. — Siin on mitme krooni väärtuses; kust võis ta seda saada? tõusis mus kohe küsimus. Seisin laua ääres ja suu tulvudes ilast isunesin neist toiduaineist. Mu käed lausa värisesid ihast — haarata midagi laualt ja toppida suhu. Kummardusin laua kohale ja haistsin sügavasti leiva ja singi lõhna; sellest tõusis pähe uim kui morfinistil, nähes oma narkoosi annust. Sisikond tundus otsekui pöörlevat sees. Kuid ei, kuigi kiusatus oli tahet-murdev, ma ei lubanud enesel millessegi puutuda ilma tema loata. Pöördusin ümber, kahmasin kirjutuselaualt oma käsikirja ja ruttasin välja toast.

„Annud ära käsikirja toimetusse lonkisin jälle Linnaparki. Mu mõtted aga keerlesid kui nälginud vareste parv nüüd aina tolle leivapätsi ja singitüki ümber. Kahtlemata oli ta jälle teinud laenu; teadsin, et tal viimasel ajal polnud õnnestunud müüa ainustki oma töökest, nii kui minulgi... — Miks oli laual kaks pudelit piima? küsisin samas eneselt. — Talle oleks jätkunud ju ühestki... Kas aga lõpuks ei olnudki see laud kaetud minule? Nägin ju ülihästi, et ta ise polnud säält söönud. Ja tavaliselt toiduained seisid meil ju lauakapis... Siis aga meenus me varahommikune stseen ja pidin raputama enesest need mõtted.

„Kärsitus ei lasknud mul kuskil rahulikult püsida, ja kuna tuttavad teadsin sellal olevat kõik ametis, otsustasin ajaviiteks minna avalikku lugemislauda. Istunud sääl mitu tundi ja olles tutvunud kõigi tähtsamate päevauudistega hakkasid mu mõtted jälle hiilima mu endise kodu suunas. Ma ei võinud ometi jääda ulualusetuks ja näljast nõrkema tänavale. Minna aga lihtsalt sinna tagasi, kust olin minema aetud, seda ei lubanud mu uhkus. — Tema ise peab tulema ja paluma mind tagasi, mõtlesin, sattudes sentimentaalsusse ja kujutledes end tema poolt raskesti ja põhjusetult solvatuna. Kuid seda ei võinud ju sündida, esiteks juba sel põhjusel, et ta ei teadnud mu praegust asukohta, ja teiseks pidasin teda mitte vähem kangekaelseks, kui olin ise. Hakkasin siis otsima ettekäänet, mille põhjal oleksin õigustatud tagasi minema. Mõningaid mu asjakesi ja rõivahilpe oli küll tema juures, kuid need polnud mulle praegu vajalised; ja juhul, kui ta ei paluks mind jääda, poleks mul neid kuhugi paigutada. Siis aga meenus mulle ta hommikune kutse duellile. Oo, see oli oivaline mõte! Sel asjal oli huumori maiku juures ja see aitaks tublisti kergendada mu uhkuse riivamist minekul end tagasi pakkuma.

„Kui sisenesin tuppa seisis ta statiivi ees, söepulk näppude vahel, kahl juukseid silmil, nagu olin harjunud teda ikka nägema. Jäin ukse juure seisma ja laususin võimalikult tõsisel häälel ja näoilmel: „Olen oodanud su sekundante juba kaksteist tundi, nad pole aga ilmunud. Millise järelduse tohin teha sellest?“ Tükk aega vahtis ta mulle arusaamatult näkku, siis taipas ja pahvatas laginal naerma, nii kui

naersin mina hommikul trepil ta väljakutse puhul. Seejärele viskas söe kõrvale, pühkis käed puhtaks ja vastas: „Sina, narr, ootasid kaksteist tundi sekundante, ja mina ootasin sind sama kaua kodu. Vaata, see majesteetlik menüü ootab sind juba sellest ajast, mil ütlesid kahetsevat seda, et mind üldse tunned. Või on sind jumal armastanud vähem kui mind ja lasknud sul millegi paremaga täita oma pugu? Mina olen sind otsides ja oodates küll ära nälginud kui koer, ja paremat pole mul pakkuda ei enesele ega sulle.“ Istusime siis lauda ja kugistasime kui hundid.

„Suutäite vahel jutustas ta siis, et veetnud eelmise öö ühe kaasvõitleja sünnipäeva-pidustusel. Sääl õnnestunud tal ka kelleltki helduseperioodi jõudnud pidutsejalt teha väiksemasummalise laenu. Hommikul koduteel meenunud talle, et mina olen poolsöömata juba eelmisest päevast saati. Ja siis tahtnud ta mind pisut üllatada. Hoolimata varasest tunnist kloppinud sisse kuhugi vürtskauplusse ja pagari juure ning hankinud selle menüü, millisega nüüd maiustasime. Tulvil parimaid soove ja häätahtlikkust tulnud ta koju, ent mina mingi megäärina juba lävele jõudmisel võtnud ta vastu sõimuga. Kui olin läinud ja ta saanud mahti järele mõtelda kõige sündinu üle ja selle põhjustest, oli ta otsustanud me mõlemi ebadelikaatsete eneseväljenduste kiire hüvastamise võimaldamise tagamõttega mitte süüa enne, kui oleme jälle mõlemad ühise laua ääres jagamas taas kõike seda, mis meil on.

„Kui ta seda kõike mulle üksikasjaliselt seletas, kuulsin mitmesti ta häält värisevat ja märkasin ta ilmset sisemist härdumist. Ja kuigi ma ei ütelnud

talle siis midagi, ometi tajusin sellal nii kahtlematult ja otsekui kõigi meeltega — tema sõprust. Kas olin ka mina talle tõeline sõber, seda ma ei tea, mõnesti olen selles kahelnud. Tean vaid, et see oli too ainus kord, mil tajusin kaljukindlalt, et ühes inimeses valitseb suhtumus minusse, milline tõesti väärib üllast definitsiooni — sõprus."

Nende sõnadega lõpetasin oma seeõhtuse jutustuse. Proua Alvi, kes mind kogu aeg kuulanud vist mitte teeseldud innukusega, ringutas pisut ja väristas õlgu jahedusest. Oli saabunud hiline öötund. Taeva loodeserval kustus viimane helk ja kirdes edenes kiiresti koidukuma õhetus. Mõned nahkhiired vaevaltkuuldavalt häälitsedes vilksatasid hämaruses mustendavate puude vahel ja kuskilt suvilast teispool järve kostus lõbutseva seltskonna laulu.

„Ja kus on see teie ainuke sõber nüüd?" küsis proua Alvi, tõustes lahkumiseks rõdult, kuna siseruumest kuuldus ta äsja paadisõidult naasnud tütrekeste kiljatusi.

„Pariisis, vist jätkamas nälgimist", vastasin, surudes lahkumisel ta kätt, ja siirdusin oma tuppa.

TAGAMÕTE

Kehvik üliõpilane Päidel, punapõsine poiss, kaasvõitlejate seas nimetatud „parandumatuks tuupijaks", oli Jaan Siigi ja ta abikaasa seni laidetamatu üürnik. Kolme maja omanik Jaan Siigi lähenes juba viiekümnendale eluaastale, ta sääduslik naine — kolme maja kaasomanik — oli alles kahekümneseitsmene. Ning nende nelja-aastast abielu ei oldud õnnistatud ainsagi troonipärijaga.

Järjekordse üürikuu lõpule jõudes Päidel kogus kokku oma viimased sendid, oli sunnitud laenamagi mõned kroonid, ja läks tasuma arvet.

Sääraste külastuste juures tavaliselt peremees Siigi ei pidanud eriti paljuks — kutsuda üürnik tuppa ja pakkuda talle istet. Kuid seekordse Päideli visiidi puhul lubas ta mõõdetud lahkus enesele laiemaidki žeste — ta teatas Päidelile pidulikult, et, vaatamata praegusele kõigile majaomanikele võrratult raskele ajajärgule, on ta otsustanud Päideli toa üüri alandada tervelt ühe krooni võrra. Noorhärra Päidel olevat üks ta korralikumaid üürnikke, ta tahtvat oma jõu kohaselt aidata säärast hoolsat edasipüüdjat noort inimest. Päidel tänas sellise suuremeelsuse eest ja näis

olevat tõesti liigutatud. Ent üllataval kombel peremehe erakordne häätahtlikkus ei rahuldunud veel sellegagi — õiendanud üüriasja dokumentaalselt ta palus Päideli oma viljapuuaedagi, pisut marju sööma.

Luusides aias marjapõõsaste vahel nad leidsid perenaise, veetleva täidlase brünett olendi, lamamas õunapuude all võrkkiiges ja lugemas „Islandi kalurit". Päideli üllatuseks oli temagi täna erakordselt lahke ning hääsoovlik vaesele üürnikule, aina juhatas teda suuremate ja magusamate marjadega põõsaste juure. Ja vanahärra Siigi oli muuseas sellestki isalikult huvitatud, kas Päidel pingutavate õpingutega ei kahjusta oma tervist.

See Siigide ennenähtamatu käitumine tekitas Päidelis tublisti kahtlusi, kuna ta ei suutnud leida sellele erakordsusele mingit veenvat seletust ega saanud võtta seda puhta kullana. Lõppeks jäi ta siiski toetuma hüpoteesile, et nende kõrvu on vist ulatunud mingi kuuldus ta kavatsusest lahkuda majast. Et aga uuelt üürnikult ei saaks nad enam seda hinda ja et toa täieline remont oleks siis möödapäästamatu, see pidi Siigidele olema sama arusaadav kui Päidelilegi. — Mõnede kaotsi minema tükkivate kroonikeste päästmise-aktsioon, muud ei midagi, oli ta enam-vähem kindel otsus selles asjas.

Paar päeva hiljem Päideli kohates perenaist hoovil palus see teda jälle aeda. Ta oli tütarlapselikult edvistav ning koketeeriv, pildus Päidelit marjade ja jorjeniõitega ning nimetas — nagu kogemata — poisuks. Ta värvingult kontrastsed silmad ja hambad aina sädelesid naerus. Päidel näis olevat enam mitte tühipaljas üürnik, vaid teretulnud külaline. Siis mõ-

lemi vist juhuslikult kummardudes ühise sõstrapõõsa kohale nägi Päidel proua üliavara dekoltee kaudu, et see ahvatlev keha peitus ainuüksi õhukesse sitskleiti. Õnneks või õnnetuseks proua tabas ta pilgu sel momendil ning puhkes hoobilt hõõguma kui punasim jorjen, mille äsja kinnitanud Päielile rinda.

See näiliselt tähtsusetu pisijuhtum viis Päideli siiski pisut hämmeldusse ja arvamisele, et delikaatseim oleks nüüd lahkuda. Ta tänas kostituse eest, palus vabandust ja tahtis minna, kuid seda lubati talle alles siis, kui oli proua Siigile tõotanud ausõnaga, et tänase õhtueine sööb nende lauas.

— Sel pääletükkival lahkusel ja sõbrutsemisel on tagamõte, kindlasti on, mõtles Päidel. — Kuid milline? Oletus, et meelitatakse loobuma korterist lahkumise kavatsusest, ei tundu enam kuigi usutavana. Kahtlemata on siin mängus pisut hinnalisem partii. Kas ehk tahavad, et süütaksin mõne nende kõrgesti kinnitatud maja? Või arvavad, et mul on siiski liigset raha?

Igaks juhuks otsustas ta olla kahevõrra tähelepanelik.

Õhtul Siigide rikkalikus teelauas sai Päidel jälle ilmselt liialdusliku tähelepanu ja lugupidamise osaliseks. Proua ise valmistas talle singi, vorsti ja juustuga ülekuhjatud võileibu, täitis ta teeklaasid pooleni marjakeedisega ja sundis sööma otse tüütava agarusega. Peremees Siigi rääkis aina oma raske vaevaga kogutud varandusest ja salakavalaist sugulasist, kes ihkuvat sellele hammast. Seejärele väitsid mõlemad abielupooled, et jumal ei olevat põrmugi praktiliselt talitav olend — vaeseid hukutavat lasteküllа, rikkaid

aga lagastavat lastepuudusega. Päidelil, kui aukülalisel, ei jäänud üle muud, kui nõustuda kõigega ja aina kiita järele.

Ligi paari-tunnise õhtueine lõpuks jõuti üksmeelsele äratundmisele, et järgmisel pühapäeval peaksid nad kolmekesi teostama väljasõidu kuhugi looduslikult ilusasse kohta. Proua sooviks oli, et tingimata kuhugi metsa.

Lahkumisel heldekäeliselt topiti Päideli taskud täis õunu ja pirnipobulaid, ning proua saatis teda veel trepini, kus jumalagajätul hoidis ta kätt kauem, kui see Päideli arvates oleks ehk tarvilik olnud.

Kuni pühapäevani oli Päidel otse jabur mõttest, et teda tahetakse vist teha Siigide perekonnaliikmeks ja varapärijaks. Ettevalmistus sügisesele eksamile langes päevakorrast ja asemele kerkisid tunde kestvad fantastilised unelmad eelseisvast külluslikust tudengielust. Näis saabuvat ometi kord lõpp puudusis virelemisele ning kehvikupõlvele, ja seda kergevaevalisemal viisil, kui ta oli mõistnud unistada.

Pühapäevane ilm ei jätnud kellelgi midagi soovida, ja me omapärane trio võis alustada varahommikust sõitu metsa. Kõik arenes väga tavaliselt ja nimetamisväärt vahejuhtumisteta. Metsas ühise perena söödi Siigide poolt kaasa võetud mahukast kohvrist, joodi traditsioonikohaselt mõned napsidki, siis hulguti, korjati lilli ja jälle söödi. Ainult härra Siigit tükkis saatus pisut kiusama sagedaste teistest eemaleeksimiste näol. Ja proua neil juhtudel ei lubanud Päidelil minna teda otsima — võivat veel temagi kaduda.

Eel õhtut, kui vanahärra oli järjekordselt jälle kauemaks kuhugi eksinud, sai Päidelile teatavaks, et proua Siigi meelsasti suudleb temaga ja on üldse väga temperamentne olend. — Armukesena — väljaspool võistlust, võõrasemana aga — hm! targutas Päidel, kuna tema ja Siigide vahekord muutus talle nüüd üha mõistatuslikumaks.

Tagasisõidul aga oli Päidel enam-vähem kindel, et ta arvamus varapärijaks saamisest oli ainult rumal naiivsus või jaburaks õpitud mõttelennu hallutsinatsioon. Selleks ei tarvitseks ju lavastada sääraseid eelmänge. Ta kaaslasedki olid tuntavalt tujust langenud ja jutukehvad. Lisaks kõigele sigines Päidelil veel kahtlus, et härra Siigil on teada nende väike patustus mõne vargse suudluse näol.

Möödus kolm pikka päeva. Päidelil oli selge, et ta pererahva lahkus on kadunud sama ruttu kui see tärkaski. Mis aga olnud selle nädalase sõpruse põhjuseks või tagamõtteks, selle kohta ei võinud ta veel praegugi tunnistada ühtegi oletust ainuõigeks.

Üleöö tärganud lootus õnnele ja külluslikule elule oli fatamorgaanana haihtunud; õpperaamatud ja loengute konspektid ilmusid jälle ta töölauale. Ta ei taotlenudki enam mahutada Siigide käitumist tema suhtes mingeisse loogilisuse raamesse, ning oma ränka pettumust lapsikust varapärijaks-saamise unistusest püüdis ta leevendada kogu loo kiire unustamisega. Päälegi, kuna ta eriala oli filoloogia, pidas ta kõrvalehüppeid psühholoogiasse praegusel momendil kasutuks ajaraiskeks.

Kuid siis neljanda päeva õhtul tuli härra Siigi endise lahkusega ja teatas, et nad paluvad teda jälle õhtusöögile. Pole imestada, et Päidelit tabas see jahmatava üllatusena. Otsekui loomusunniliselt püüdis ta kõrvale põigata sellest lahkest pakkumiset, vabandades küll ajapuudusega, küll migreeniga. Kui aga härra Siigi palumist saabusid toetama proua võrgutavalt-manguv kõneviis ja lummutavad pilgud, nimetas Päideli tõrkumus enese lubatamatuks ebaviisakuseks ja käskis galantsuse nimel alistuda.

Vastu ootusi kujunes seegi õhtu väga intiimseks ning täiesti sarnanevaks esimesele, kusjuures proua koketeerimist Päideliga näis härra Siigi naeratustega aina hääks kiitvat. Ainus asi, mispoolest seekordne oleng erines eelmisest, oli see, et härra Siigil meenus äkki mingi ühitähtis toiming ja seetõttu oli ta sunnitud vähekeseks lahkuma kodust. Kuid Päidel pidi vähemalt kuni ta naasuni tingimata veel viibima nende juures.

Õhtusöök jõudis lõpule, misjärele proua eelistas diivanit polsterdamata toolile ja soovis näha Päidelit istumas enese kõrval. Edasi sai Päidel austavaks kohustuseks jutustada prouale midagi huvitavat, kas või lihtsalt armastusestki. Ja kuna Päidel ei võinud end nimetada enam kaugeltki kalavereliseks selle ilusavõitu naise vastu, oli see teem temalegi väga vastuvõetav. Kuigi proua flirtimissoov valmistas talle teatavas mõttes pettumuse, ei piisanud sellest veel ta immuniseerimiseks erootilisele mõjustumisele.

Ning, nagu võis oodata, proua peagi ei rahuldunud enam sõnade kuulamisega, kuigi need olid armas-

tusest, vaid eelistas näidata noorele poisile, mis on eluküllase naise kallistused. Oleng võttis kõigiti tavalise ning juba igipõliselt fikseeritud mehe-naise vahelise instinktiivse suuna.

Kuid siis äkki turgahtas Päidelil pähe, et vanasaks Siigi võib ju naasta iga hetk. Ta vabastas enese järsult naise embusest, tõusis punetavana püsti. Proua haaras tal käest ja püüdis tõmmata teda tagasi enese kõrvale, ent Päidel suvatses sellele vaid raputada pääd ja visata käega loobuva žesti.

„Mis?“ sisistas proua hingeldades ja palavikuliste silmade laienedes. „Te lükkade mu ära! Jah?... Teil jätkub häbemattust, viia mind selleni ja siis... siis nii...!“

Raevuhoos viskus ta kummuli diivanile, peitis näo patjadesse ja leidis enese olevat kohustatud hakata ülivaljusti nuuksuma. Päidel, kui kahtlemata kogu piinliku vahejuhtumise provotseerija ja häbematu pilkaja, seisis oimetuna ja nõutult keset tuba. Proua hüsteeriahoog aina intensiivnes, ta hingepõhjani solvatud naiseau nõudis väljendumist üha disharmoonilisimais helides.

Päidel kui kuutõbine hiilis uksest välja.

Ja oma toas ärritatult nurgast nurka kõndides ta alles hakkas taipama, mis oli — tagamõte. — Oo-jaa, oivaliselt kavatsetud tagamõte!

Nüüd meenusid talle taas jutud jumala ebaõiglusest, lagastavast lastepuudusest ja salakavalaist sugulasist ning sai ka taibatavaks, millest inspireerusid need.

Kuid järsku rebestas ta mõtted vali koputus uksele, misjärele silmapilkselt ilmus lävele nähtavale peremees Siigi tüse kogu.

„Härra Päidel," kõmises kurjaennustav hääl, „selle järele, mis teil juhtunud minu naisega, ei või ma teid enam pidada omas majas. Et kahe nädala pärast olete kadunud siit!"

„Aga här..." tahtis Päidel asuda end kuigimoodi kaitsma ja tõestama oma süütust.

„Ei midagi — agasid! Välja mu majast, te tänamatu! Et kahe nädala pärast pole te haisugi enam siin!"

Ja uks prahvatas kinni nii, et laest pudenes krohvi tänamatule kaela.

II

HAKKAN KIRJANDUSEPOLIITIKUKS

See juhtus möödunud kevadel. Istusin ühel õhtupoolikul nõnda-nimetatud vabas looduses ja eietasin lustilisi mõtteid saabuvast suvest. Kõrgel vahtraladvas timmisid kuldnokad oma häälepaelu ja all maamurul kibises lumelagu. Oli üpris hubane mõnuleda päikesepaistel ja hingata kevadist õhuniiskust. Kuid siis nägin veelompide ja porimügarate vahel laveerimas minu poole üht sünge välimusega inimkogu, must laiaveereline kaabu sügavasti silmil, maokas portfell käesangas. Silmitsesin ja tunnistasin — mu endine koolivend Rünkel. Oli üks neid koolivendi, kellega tutvus piirdus juba aastaid vaid kerge püänoogutusega tänaval vastutulekul.

„Tere! Istud siin üksinda," hüüdis juba eemalt. Surus lahtikaranud kindanööbi kinni ja ulatas käe. „Mis uudist? Toetun siia ka vähekeseks. Mul pole palju aega."

„Istu, istu," — tõmbasin palituhõlmu koomale. „Ah uudist? Ei tea erilist midagi; näe — kevad käes ja räägivad ka, et sõda olevat tulemas."

„Sõda? Tühi vananaiste loba. Ja muuseas — tulgugi. Mind see suuremalt ei huvita."

„Kuidas nii? Kas see sinusse siis ei puutu?“ küsisin.

„Oh ei,“ — heitis koolivend flegmaatiliselt käega, „olen tapatööst vabastatud paragrahv ... hm, ei mäleta hästi, vist viiekümneneljanda põhjal.“

Kuna minu teadmised kaitseväeteenistuse seadustikust olid sama põhjalikud kui mu tapatööst vabastatud koolivennalgi, siis laususin:

„Ah siis keha kerguse tõttu said vabastatud.“

„Mis, keha kerguse tõttu! Mõnesugused vaimlised defektid ja muud midagi,“ ütles ta nii lihtsalt, kui oleks jutt kõige igapäevsemast asjast.

„No-jaa, see tähendab siis — mõistuse kerguse pärast,“ — tükkisin oma eksitust õiendama.

Koolivend Rünkel jäi nüüd tükiks ajaks tõsiseks, siis möönis kähku:

„Sa saad muidugi ju aru?“ Pilgutas seepääle silma ja lõi keelega tähendusrikka laksu.

„Loomulikult,“ — naeratasin väga taipavalt.

„Ega nüüdsel ajal saa teisiti, peab igalt poolt ikka nii — libedasti välja tulema. Siis oled kõikjal aus ja lugupeetud mees.“

„Muidugi, muidugi.“

Jutuhoog vaibus hulgaks ajaks. Köhatasin, haigutasin, vahtisin päikese punetust puude ladvaokstel ja püüdsin ette aimata, millist summat soovib koolivend mult laenuks. Mu kaaslane nihutas portfelli pingil edas-tagasi, tõstis siis selle sülle.

„Puuh, päris ära väsitab see asi.“

„Ah portfelli kandmine? On kaunis tüse küll,“ — serveerisin jälle enese naiivsust.

Sain põletav-vihase pilgu koolivenna silmist.

„Milline rumalus! Tead, see siin on ainult üks tolmukübe, üks aatom sellest raskusest, mida kannan eneses, see tähendab hingeliselt, juba ammust ajast. See lasub mul kui painaja, kuid vabaneda temast ma siiski ei tohi, sest tahan kindlustada oma tuleviku ja jäädvustada nime."

„Mis see nii kolossaalne siis peaks olema?" küsisin.

„Jaa, tean, see sind nüüd huvitab, ja ma võin ka ütelda, kui nii väga tahad. See on mu määratu eluülesanne, kohustus, millele olen kutsutud ja mille äratundmisele olen nüüd jõudnud. Olen avastanud eneses talendi kirjanduslikul parnassil ja ees seisab vääriline promulgatsioon. See on esiteks, ja teiseks — kas sa taipad ka, mis tähendab kanda eneses geniaalsuse vaimu, tunda eneses määratut avaldusevorme otsivat loomejõudu. Oh, ei vist."

Mu geniaalne koolivend vajus veidi küüru ja jäi mõtteisse. Pidin möönma, et ta tõesti kandis rasket koormat.

„Või kui seda asja nüüd eritleda lähemalt," alustas ta sügavtõsisel toonil, „siis peab ütlema, et olen juba sündinud poeedina. Mäletad koolipõlvest mu pingialuseid ajakirju, kas polnud neil menu?"

„Hiigla menu, nagu mäletan."

„Just hiigla menu, ja seda juba koolipoisipõlves. Milline oleks aga olukord, kui hakkan nüüd kirjutama, seda võid vist isegi arvata."

„Tähendab, sa alles kavatsed hakata kirjutama?" küsisin ning vaatasin pettunult portfellile.

Koolivend Rünkel jäi hämmastunult suuri silmi mulle otsa vahtima ega lausunud tükil ajal sõnagi. Mul hakkas piinlik, olin vist väga rumalasti küsinud. Siis pahvatas ta naerma kui meeletu, kõverdus naerupingest ja peksis peopesi vastu põlvi. Tundsin põski kattuvat õhetusega, nii ei oldud mind välja naerdud veel kunagi. Lõppeks saades võitu naerukrampidest lausus ta:

„Mäletan, et koolipõlves olid ikka minust ees — nii, pedagoogide seisukohalt vaadates — aga nüüd pean tõesti imestama, kuivõrd oled sa maha jäänud ajast."

Ma ei mõistnud seepääle muud, kui kehitada kahetsevalt õlgu.

„Võib-olla on siin siiski ainult väike arusaamatus, pean sulle asja lähemalt selgitama. Vaata — nüüdisajal ei ole enam nii, et kirjutatakse midagi valmis, realiseeritakse see ja hakatakse siis ootama, millise hinnangu annab sellele massi arvamine, missugusse kategooriasse arvatakse autor ja milliste aineliste väljavaadete osaliseks lastakse tal saada. Oh ei, on juba jõutud arusaamisele, et lind ei laula üksnes õhust ega kirjanik kirjuta näljakunstnikuna. Seda nõuda võivad ainult obskurandid. Taevas küll, ega ma siis saa ometi teile kirjutada, kui pean turbalõikamisega teenima enesele igapäevast leiba."

„See tähendab, hakkad kirjanikuks, aga ei kirjuta siiski," — julgesin oma arusaamist näidata.

„Ahaa," naeris Rünkel lõbusalt, „hakkad juba veidi kurssi saama, ent siiski umbkaudselt. Võin

sulle muuseas ütelda nii eraviisil — hakkan esijoones kirjandusepoliitikuks."

„Kirjandusepoliitikuks?"

„Ja-jaa, just kirjandusepoliitikuks. See on veidi peenem ja moodsem äri, kui lausa kirjanduse tegemine. Vaata nüüd — eks ole nii, et iga ettevõte võib ainult siis püsida elujõulisena ja areneda, kui ta baseerub nii majanduslikult kui ka firma populaarsuse poolest kindlal põhjal. Täpselt samuti on ka kirjanduse fabrikatsioonis. Ma pean sobitama võimalikult rohkesti tutvusi mõjukate isikutega, pean omandama laialdase kirjaniku-kuulsuse, levitama järjekindlalt suurejoonelisi ja rabavaid lubadusi, ent päämiselt kindlustama ennast majanduslikult tulevase loomingu arvel. See oleks siis lühim kokkuvõte mu kirjandusepoliitilisest tegevuskavast. Muidugi kaasub siia veel tuhandeid kõrvalisi pisiasju, milledega tuleb arvestada. Ja alles siis, kui see kõik on viimseni sooritatud — võib järgneda tegelik looming."

„Ja võib ka meeldivuse korral ära jääda, sest siis oled juba kindlustanud oma tuleviku ning jäädvustanud nime," täiendasin omalt poolt, kuna minuski hakkas tärkama huvi selle paljutõotava tegevusala vastu.

„Ka seda, ka seda muidugi," — patsutas koolivend julgustavalt mu õlale. „Aga tead, ütlen sulle sõbramehe poolest — kingsepp jäägu ikka oma liistude juure. Eks ole? Kuid nüüd pean ma tõesti minema. Nii siis — nägemiseni mõnel mu juubelipeol." Kahmas kaenlasse maoka portfelli ja rühkis minema läbi laialipritsuvate veeloikude.

Nii see asi ununeski, koolivend kadus silmapiirilt ja mina talitasin ta sõbraliku nõuande järele: kingsepp jäägu oma liistude juure. Ent eile sain kirja, pliiatsiga kirjutatud viletsale paberilipakale: „Kallis sõber, tule mind ka vahest vaatama ja too veidi tubakat ühes, paberosse ei lubata sisse tuua, muidu suren siia müüride vahele. Ära arva minust ka midagi halba. Olen siin ainult nonde vekslite jandi pärast; vast lugesid ise ajakirjandusest. Aga ega katki pole veel midagi. Rünkel.“

ELUKUNSTNIK

Talvine varahommik.

Tuiskab peenikest soolkibedat lund. Iiliti haarab tuul majakatuseilt lumepuru ja keerutab seda piki tänavat ning kuhjab turgusõitvaile maamehile riietesse ja saaniteki voltidesse. Kuuekraed üles tõstetud, käed küünarnukini taskutesse surutud, ruttab kehvalt rõivastatud töölisi ametisse.

Riigimonopoli viinapoe läheduses longib edas-tagasi ja puhuti jälle seisatub keegi sagrises karvamaskis mees. Ta kidur vimmas kogu peitub peagu üksnes paikadest koosnevasse jopesse ja narmenduvaisse püksitorudesse. Ta ühest kuuetaskust sirutab pudel oma kaela, mistõttu külmetuval käel pole sääl ruumi. Punetavail konksus sõrmil jääb ainult kobada klaasi külma siledust.

Avatakse raudkangitatud poeuks. Tulevad ja lähevad mõned käsikorves kolksuvate pudelitega restoraniteenijad, joomarite naised, salakõrtsmikud. Nendega pole midagi pääle hakata. Siis peatub ukse ees talumehe regi. Suures sõidukasukas taat ronib viinapoodi.

Seda nähes karvamask ruttab kiiresti poetrepi juure. Tõmbab taskust pudeli, külmast sinised küüned kisuvad värisedes sellelt korgi. Seejärele loksutab ta värvitut vedelikku ja jääb ootele. Talumehe poest väljumisel tõstab ta pudeli suu juure ja rüüpab paar lühikest sõõmu, maigutab siis suud, raputab pääd — tõmbab seega talumehe tähelepanu enesele. Kui viimane tahab aga edasi minna, hakkab ta kiruma:

„Tohho kurat küll, või juba niikaugel on asi!"

Talumees peatub äraootavalt.

„No küll on sulid; no mis sa mõistad küll kosta! Või veel vähe riisutakse... Tahavad, seanahad, nüüd vist hinge ka välja võtta. Muudkui anna ja anna, las aga nemad elavad. No võtku kurat seda vabariiki ja tema saksu!"

„No mes siis om?" — hakkab talumeestki asi huvitama.

„Mes om! Eks tule ja vaata, mes om. Vett, jumalaselget vett müüakse sulle puhta raha eest. Ela, joo ja maksa nüüd makse." Ning ulatades pudeli talumehele: „Säh, rüüpa kah ja kiida vabariiki!"

„Om neh tsipake vesine," — nõustub teinegi.

„Või tsipake! Lausa vesi, ütlen ma; seda on mul jõeski küll. Näh, kus sellega; vabariigil on süda täis, et ka vaene inimene midagi saab, kas või seda märjukestki... Too, näita, kas sul on ka säärane lake!" — sirutab ta käe talumehe viinapudeli järele.

„Mo pudel om kinni."

„Kinni! No mis tost, et kinni. Küllap lahti saab."

Rehapulkadena kanged sõrmed koogitsevad kärmesti püksitaskust roostetanud korgitõmbaja. Lõdi-

sevate põlvede kaasabil korgitseb ta peagi pudeli. Kugistavate sõõmudega neelustab siis poole pudeli sisemusest, lõpuks võtab veel suure punnsuutäie, mida nautivalt solgutab suus. Talumees vahib hämmastunult seda õgarditööd.

„Ei-noh, sinul on, näed, hoopis teine."

„Kas om?"

„On, on. Viina lõhngi juures... Vaata nüüd kuradilisi, või ühele müüvad viina ja teisele vett! No ega see nii veel ei jää. Ei jää, seda ma ütlen. Oodaku aga!" sõnab karvamask ähvardavalt rusikat tõstes. Ja rõõmsana ning muretuna tuigub ta seejärele kodu poole, rahul vabariigiga, kellel süda täis tema pääle.

Alles nüüd taipab pikatoimeline talumees, kellega oli tal tegemist.

„Mh, sa igavene...!" ümiseb ta, vaadates pooltühjale viinapudelile. Korkki jäi proovija korgitsa otsa.

Sajatades solgutab ta alalejäänud pudelisisu tänavale, sülgab ja ronib uuesti viinapoodi.

MINU MÕRSJA

Homme on mu pulmapäev. See ütleb väga palju. Minule ei ütle praegu miski muu enam midagi.

Olen kolmekümne-aastane noormees (kui soovite — vanapoiss). Ja oma möödunud eluaastad pole ma läbi pidutsenud ega põletanud, nagu võidakse ehk arvata, ei ka tukkunud naistepõlgajana, vaid sõna otseses mõttes — otsinud naist. Milliseks nimetatud tegu tuleb hinnata, seda teab iga mees alates naiseleidmise silmapilgust. Võib ütelda vaid niipalju, et maailmas eksisteerib kahesuguseid naisi, ühed — sündinud lihast ja verest, ja teised — loodud mehe fantaasiast. Ning et meie, mehed, otsime ainult viimaseid ja leiame eranditult esimesi, on paljukordselt tõendatud fakt.

Kuis leidsin ma tema? See toimus väga lihtsalt ja ilma igasuguste tavaliste seltskondlike tseremooniateta — üliõpilas-ballil.

Ta (mu mõrsja muidugi) on kaunis ja laitusetu, vaadates kas või iludusevõistluse-žürii silmaga. Ja oma hariliku-sureliku kõrvaga olen mitmesti võinud kuulda, et mu tulevasel äial on soliidseid kinnisvarasid, osakapitale elujõulistes tööstustes ja paari panga

aktsiaidki. Lapsi — kaks tütart. Ning pankrotitegemisele ta ei mõtlevatki veel.

Ent kõik see pole ju praegu tähtis, oluline on vaid see, et homme on mu pulmapäev. Ja et ma pole mitte inimene, kes teeks oma elus suuri käänakuid ja määrava tähtsusega samme ilma neid põhjalikult kaalutlemata ja neile sügavalt kaasa elamata, siis pean oma tulevasegagi veel nii paljust ja paljust enne rääkima.

Et pääseda tüütavaist pulmapalavikus sugulasist, läheme kohvikusse, otsime mugava nurgakese ja ma hakkan oma mõtteid reastama eelseisvaks ettekandeks umbes nii: Armas hing, nagu tead, on homme meie pulmapäev. See on vägagi suur ja tähtis päev meie mõlemate elus. Siit pääle...

Samas arvab ta hääks pahvatada ilma igasuguse hoovõtmiseta:

„Tead, mamma käis eile õmbleja juures, selle pika tedretähelise juures, sa tead ju teda. Mees on tal joodik, istus vekslivõltsimise pärast kinni ja varemini amüseeris ühe peene daamiga, kes tal taskud tühjaks tegi.“

Ilmub ettekandja, ta ära minnes püüan kasutada momenti ja alustan:

„Armsam, tahaksin sinuga nii mõnestki asjast rääkida, homme on ju meie pulmapäev ja ühtlasi sellega...“

Ta suured sinisilmad peatuvad üllatatult minul; kookki jääb pooleldi hammustamata.

„Oota nüüd, ega ma pole oma jutu lõpetanud. Pidin rääkima ju veel sellest õmblejast.“

„Ei, ei, temaga jõudsid lõpule," — protesteerin ägedasti, sest igasugused õmblejad ja nende mehed on täna äraarvatamatus kauguses minu huvipiirkonnast.

„Ah nii, siis lähme edasi," — reageerib ta sellele väga lihtsameelselt. „Nii — mamma viis talle õmmelda kaks kleiti korraga, ja selles see õnnetus peituski, ühe mustast satäänkrepist ja teise päälelõunakleidi brokaadist. Nagu juba teada, targutati ja soriti moelehti nädalate-kaupa, ja nüüd, mõtle ometi, see õnnetu vaim segas ära kõik."

„Tähendab, vahetas ära teatud osad. Aga see annab ju end parandada, küll nad sellega saavad hakkama," segan end jutusse, vaatan kella ja püüan seejuures alla suruda tekkivat ärritust. „Aeg läheb nii ruttu, ja meil oleks ka nii omavahelist rääkida, tahtsin nimelt..."

„Aga taevas, kuidas sa ometi nii kärsik oled? Mul jäi jutt ju kõige huvitavamal kohal pooleli."

Oigan endamisi ja peidan värisevad käed laua alla.

„Lihtsalt jääb arusaadamatuks, mis tal pääs oli, kui türkiissinisest vuaalist drapeeritud kaeluse asemel tegi sallkrae, ja teisele, mõtle ometi, sirge volangi puusadele. Oh, milline grandioosne skandaal sellest kõigest tõusis! Mamma on kui hüsteerikas, papa kirub, et ei jõua enam taluda seda kisa ja nutulaulu, osta kleite või ära osta — alati on häda."

Milline on mu välimus, seda ma ei tea, et ta aga pole parem sisemusest, võin otsustada mu kallima järgmiste sõnade põhjal:

„Mis sul on? Oled jälle halvasti maganud?"

„Palav, palav on."

„Ma lasen seltersi tuua."

„Jah, lase. Ja siis lähme välja värskesse õhku."

Kui väljume kohvikust, on juba tublisti hämardunud. Kõnnime eemale asulaist mööda sirget puiesteed. Püüan viimseni kasutada välisõhu värskendavat mõju, sest kannan eneses veel mõtet korrata rünnakut ja lootust selle seekordseks õnnestumiseks. Poetame vaid mõned üksikud sõnad. Mu meeleolu ja enesetunne on aga tuntavalt paranenud. Võtan tal tasa käe-alt ja...

„Vaata, vaata ometi, kui tore kass! Kust on see siia saanud? Näed, jookseb praegu sinna põõsapuhma taha, ah, jäi nüüd seisma... Küll ta armsasti vaatab, üks käpake üles tõstetud. Mamma juba ammu nii väga tahab lumivalget kassi, aga kustki ei saa sobivat. Kas sina vahest ei tea mõnda?"

„Oh ei, ei, jumal hoidku!"

Miski kõditab mu kuivavas kurgus kui kurivaim.

Jõuame ühe sirelipuhmaisse peitunud pingi juure ja istume sellele. Võtan kaabu pääst ja pühin taskurätiga higist nägu, seejuures arvan leidvat, et mu põsenukid on viimase tunni jooksul tuntavalt teravnenud.

Kerge õhtutuul hakkab liigutama lipendavaid puulehti. Ta istub mulle lähemale. — Kas nüüd ometi? mõtlen. Võtan ta lokilaineis pää käte vahele ja suudlen mingitud huuli. Kuid samal hetkel meenub talle midagi ülitähtsat:

„Unustasin sulle rääkidagi, et meie majahoidja naine sidus neile väikestele kutsikatele, sa oled ju näinud neid, kõigile toredad lipsud kaela. Ühele punase, teisele sinise, kolmandale kollase ja nõnda

edasi. Oh sa taevas, kui kenad lontkõrvad nad nüüd on! Sa ei mõista seda enesele lihtsalt ette kujutada."

„Kurat söögu neid kutsikaid ja nende lipse!" — kukun enesest nüüd täiesti välja. „Ma lähen tõesti hulluks. Terve õhtu ei muud kui kassid ja koerad. Sa oled otsekui loodud vanatüdrukuks. See on juba väljakannatatamatu. Homme on meie pulmapäev, ent see pole sulle midagi, võrreldes mõne õnnetu kassimoluga või koeralipsuga. Taevas küll, kas niisugune saab olema meie elu!" — surun näo käte vahele ja olen meeleheitel.

„Ma ei saa aru, mis olen sulle teinud; sa ei kannata enam ühtegi sõna mu suust," — ning ta puhkeb ägedasti nutma.

Näen, kuis tõmblevad ta kitsad õlad ja kuis luksed raputavad ta õrna keha. Siis hakkab mul hale temast, sellest väiksest ülinaiselikust naisest, suudlen pisarad ta põsilt ja püüan lohutada nii kuis mõistan. Ah, kõiges on süüdi ainult mu närvlikkus.

Siis saadan ta koju kui lapse, kellele on haiget tehtud. Ent mu suust ei tule enam ainustki sõna, sest homme on mu pulmapäev.

III

ESIMENE MURRANG

Kahvatu palge ja suurte sinisilmadega poiss istus teisekorra aknal ja ootas isa kojusaabumist. Ta oli umbes kuue-seitsme aastane.

Päev läbi kestnud ootamine muutus talle üha tüütumaks, kuigi püüdis veeta aega mõtlemisega kõigest, mis ulatus ta ahtasse nägemispiirkonda. — Kuhu ruttasid need mehed ja naised, kes lõpmatult saalisid all tänaval mööda tema aknast? Kas nad tulevad kõik töölt ja lähevad koju, kus neid aknal ootamas väiksed poisid ja tüdrukud? Ei tea seda. Aga ema muidugi teaks, vast ka isa. Kuid praegu polnud võimalik küsida seda neilt kummaltki. Ja kui hää on neil lastel, kelle isa ja ema tulevad juba õige vara koju, palju varemini kui tema isa. Tulevad koju ja toovad ühes palju pakke, kus on kõike hääd ja magusat söömiseks. Ja kui mõnus on siis istuda põrandal ahju ees, kui ahju tehakse tuli, ning vahtida puuhalgude otstest tulevaid sisisevaid aurujugasid ja tuhasse langevaid säravaid veetilku.

Ah, sellest kõigest oli ta juba lõpmata palju kordi mõtelnud. Ja kui vähe kordi on see tegelikult nii sündinud, väga vähe.

Hämardus juba tublisti, vastasmaja poeaknal läideti tuli, kuid isa ei tulnud veel ikka, ometi oli täna laupäev, mil ta pidi saabuma tavalisest varemini.

Aeg venis nii kole pikka-pikka; oli juba pime ja udune väljas. Poiss toetas pää ülestõstetud põlvedele ja tukkus, kuna mingi rahutus ja ootekihk ei lasknud tal uinuda.

Ja siis kangastub ta silmi ette kauge ähmane pilt minevikust. Ta istub põrandal vanaema jalgade juures, toetab pää põlvele ja vahib pilusilmi vokiratta tiirlemist — ikka vurr-vurr! veereb see, kuid edasi ei saa sugugi. Puhuti kaob kõik silmist — nagu vajuks kuhugi kaugele sügavusse, vaevu kuuldub veel vokiratta vurinat ja sõtkelaua kriiksumist. Siis äkki tuksatub keha — virgub. Vokk seisab. „Mine nüüd magama, mis sa tukud nii, kukud — lööd veel pää ära," lausub vanaema, silitades ta pääd. — Ei, ta ei lähe sinna magama-suigutavasse voodi, ta tahab oodata isa. Ja edasi näeb ta läbi uneloori, kuis ema askeldab pliidi juures, valmistades isale toitu, ja väike õde magab kätkis, lutt kõrva ääres padjal.

Nii oli see kunagi ammu-ammu. Nüüd on vanaema juba surnud ja viidud kalmistule puhkama. Ka ema on lahkunud nendest ja läinud kellegi võõra mehe juure, võttes väikese õe ühes.

Mõteldes sellele läheb ta meel nii imelikult nukraks ja tahaks nutta, trööstitamatult, valusalt nutta.

Järsku värehtus ta kõhn keha, kuna trepilt kuuldus kolinat ja samme. Tuli mitu inimest, ja sellest vilksatas talle mõte: — Vast tuleb ema tagasi, ja väike õde ka, kuna too võõras paha mees on surnud

või pandud vangi. Kähku laskus ta aknalt ja jooksis ukse juure vastu.

Kaua klõbistanud võtmega ning hoidnud poissi ärevil lõi isa hooga ukse lahti ja vaarus tuppa; talle järgnes keegi naine. Hoolimata ümbritsevast pimedusest märkas poiss kohe, et see pole ema. Siis isa viskas midagi prantsatades lauale ja tahtis läita lambi. Kaaberdades mööda tuba otsis ta tulitikke, seejuures üha põrkas vastu mööblit, ning igale kokkupõrkele järgnes jalahoop vandumise saatel. Võõras naine väga koduselt heitis eneselt ülirõivad voodile, võttis aga kohe need säält ja pani toolile, kuna pimeduses vist ei näinud varna.

Poissi ei pandud tähelegi. Ta läks tasa jälle akna juure ning oli hirmul. Kunagi polnud ta veel näinud isa säärasena.

Lõppeks õnnestus isal leida tulitikud köögist, tuppatulemisel ta komistas aga uksekünnisel ning prantsatas kõhuli põrandale. Voodil istuvale naisele andis see põhjust kauaseks rõkkavaks naeruks. Isa aga ärritus sellest veel enam, mistõttu pillas lambiklaasi puruks, lõi siis rusikaga ka lambi laua taha ja vandus nii, et poiss hakkas nuuksuma, värisedes kogu kehast.

— Mis on isaga ometi juhtunud? Ons ta haige? Ja miks on ta nii kole kuri ning milleks too võõras naine aina naerab ja narritab teda? mõtles ta heitunult.

„Mis sa, kurat, sääl vahid veel; magama ei mõistnud minna või!“ kärgatas isa. Poiss puhkes veel ägedamini nutma, hõõrudes seejuures oma silmi pisikeste kondiste rusikatega.

„Tule siia!“ käsutas isa.

Poiss lähenes kõheldes ja jäi mõne sammu kaugusele eemale seisma. Isa murdis kamaka kaasatoodud saia otsast ja tüki vorstirõngast ning ulatades seda poisile ütles:

„Säh, ja kasi jalamaid magama. Et ma sind täna enam ei näe!“

Võõras naine seejärele silitas ta pääd ja ütles meelitavalt:

„Oled väike mees, eks ju?“

Vastik oli see silitav käsi ja ta rõivaist levis mingit imelikku lõhna, mis ei olnud küll halb, aga siiski põlguseväärne juba seepärast, et selle lõhna omanik oli hävitanud ta vaimustava lootuse ema tagasitulekust.

Poisi magamisase oli köögis ahjutruubi taga. Ta ronis sinna ja hakkas isukalt sööma, kuna pisaraid valgus põsilt, soolastades iga suutäit. Ka isa ja võõras naine sõid, lööpides seejuures omavahel sõnadega, milliseist ta paljusid polnud varemini veel kuulnudki.

Olles söömisega lõpul kiskus ta eneselt rõivahilbud, et heita magama, nagu oli kästud. Kuid uinumine ei võinudki tal õnnestuda, kuna kõrvaltoast kostus isa ja võõra naise hoogsat lärmitsemist. Isa vahetevahel jorutas lauldagi, mida ta poisi mäletades polnud teinud kunagi varemini. Vahelduseks sellele kuuldus mingeid kolksatusi vastu lauda ja isa mangumist:

„Joo nüüd, mis sa vigurdad, kas ma sind ei tunne või.“

Istuli asemel kuulas poiss kõike seda ja tas lõi pakitsema uudishimu, mis segatud hirmuga isa kummalise käitumise pärast. Ta laskus tasa asemelt ja

kikivarbail hiilis vaheukse juure. Ukses oli ümarik auk, milles kunagi ammu asetsenud käelink, nüüd tõmmati ust, pistes sõrme august läbi. Seda avaust oli ta kunagi uuristanud noaga suuremakski. Surudes nüüd silma augu lähedale avanes talle vaade voodile ja selle päitsis olevale lauale. Ärritus raputas ta kõhna keha, põlved peksusid teineteise vastu ja hambad ei püsinud koos.

Läbi hämaruse nägi ta neid mõlemaid istumas voodil. Isa hoidis üht kätt naise ümber ja teisest mugis süüa. Vahete-vahel ta valas pudelist midagi klaasi, rüüpas säält ja sundis naistki jooma. Nähtavasti isa polnudki pahane sellele naisele; emal ei hoidnud ta kunagi ümbert ega söömagi sundinud teda nii. Aga mis oli see naine võrreldes emaga!

Poiss toetus vastu uksepiita ega vahtinud enam, kuid mingipärast hakkas pisaraid jälle libisema, jättes külmi radu põsile. Ta ei tahtnud nutta, polnud nagu põhjustki selleks, ent otsekui mingi lein, ängistades südant, sundis kurvastama. Miski suur ning õilis tundus järsku kadunud olevat ja teda rõhus nüüd aimdus sellele järgnevast miskist koledast ja õudsest. Ta ei suutnud midagi lähemalt määrata, tundis vaid, et hingel on nii äraräägitamatult raske.

Äkki jahmus ta — kitsas ruum ta ümber valgustus. Vaadates aknale nägi, et oli läidetud tänavatuli. Ja jälle kiindus ta augule, ammutades enesesse alles habrast hinge mürgitavaid kogemusi. Aknast kumava valguse tõttu oli nüüd teiseski toas kõik palju selgemini nähtav.

„Kurat, seda veel!" kirus isa, põrnitsedes aknale, kust langes neile valgusejuga.

„Mis? Sa kardad valgust, ha-ha-haa, poisike oled," naeris naine, tõstes oma jalad isale sülle. Viimane haaras ta põlved sülelusse, siis libistusid käed üha kõrgemale, ning sellest ihastudes hakkas ta kiskuma naiselt rõivaid, langetades neid hoolimatult põrandale. Naine aga aina itsitas naerda ja kiljus kõdikartlikkusest. Järjest ägenedes takerdusid ja sobasid ta sõrmed naise pesus, kuni paljastasid tervenisti valeva keha.

— Miks teeb ta seda? arutles poiss imestunult. — Kas ta võtab siis selle võõra naise enese juure magama? Ja ema võttis oma rõivad alati ise. Samas nägi ta, kuis isa, liibudes naise vastu, surus oma näo suure lotendava rinna lihavusse. Jahmatama-panevalt uudne ja võõras ning ühtlasi tülgastav oli poisile näha habetunud meest imikuna kiindumas naise rinda. Ta mäletas veel, kui õde õige väiksena tarvitas ema rinda, kuid temale tundus see toiming juba tolgi korral kuidagi häbistavana. Ja mis teeb nüüd isa! Kui otsata palju koledusi oli elu tema jaoks varunud, ja nüüd pidi ta nägema oma isa seda kõike paljastamas. Ta pööras pilgu kõrvale, niivõrd eemaletõukav oli talle näha isa auväärsuse hävingut.

Ta uuesti lähenedes vaateaugule kiskus isa püksid jalast ja viskas need lauale; tühi viinapudel ja klaas kukkusid klirisedes ümber ning suur kamakas saia ja vorsti jäi färkste alla, seda nägi ta selgesti. Naine seisis voodi ees, nii alasti olekus näis ta veel suuremana, kuna küljelt paistev tänavatuli tõstis esile ta keha lopsakad kontuurid. — Ja kui loll ta veel on, mõtles poiss, kes siis läheb magama päris alasti. Viivu hiljem istus ta juba isal süles. — See suur

naine! imestas poiss jällegi. Tema ja õde ronisid küll mõnikord isa põlvele kiikuma, aga ema ei teinud kunagi nii. Siis isa hahetavad käed klammerdusid ümber naise valge keha ja tõmbasid ta pikali voodile. Naine küünitas alt jalutsist teki pääle.

Poiss hõõrus oma paljaid sääri, need olid põlvini külmad kui aknaklaas. Ta kõhnuke keha, mida kattis ainult särk, lõdises, ja harvad luksed kiskusid rinnust tuimi valupisteid. Ta läks jälle voodisse, mähkis enese õhukesse tekki ning jäi nii istuma, käed ümber säärte ja pää põlvil.

Naaberkorteris tagus seinakell, kuskil plõmmus uks ja hoovil tänitas kasse. Talle meenus jälle ema ja kuis siis oli elu teissugune — võis joosta väljas, mängida õega ja küsida süüa, kui tundus vajadust selleks. Nüüd läks isa varahommikul tööle, lukutas ukse ega tulnud enne pimedat. Magamast tõustes ta võis süüa lauale jäetud leiba ja piima ning ronida siis aknale ootama õhtut. Nii kordus päevast päeva, kaugemale ta selle toa seinte vahelt ei pääsenud.

Ta tundis enese järsku nii mahajäetuna, üksikuna ja kõigist põlatuna. Isagi oli nüüd korraga muutunud võõraks, kurjaks ja nii väga inetult käituvaks.

Ta suu oli kuiv ja kleepuv, tahtis juua; ja ulatades siis pangest vett kerkis ta silmi ette sai ja vorst, millele isa laotas oma võidunud püksid. Poiss hiilis jälle ukse juure, kuid ta ei rahuldunud enam auguga, vaid järk-järgult nihutas ust, kuni avarduvasse vaatepiiri ilmus esmalt laud ja siis voodi oma müsteeriumiga.

Mis sündis sääl varjava teki all, seda ta ei teadnud, nägi ja kuulis vaid, et nad olid rahutud ning vähk-

resid. — Kas ehk lutikad ei lase neil rahulikult magada? mõtles ta. — Vist küll, sest ema nii sageli kõrvetas neid kuuma veega ja pani tärpentiini „luttidele“ nina pääle, nüüd aga pole enam kaua aega keegi kupatanud neid. Neid võib olla siginenud väga palju sinna voodilaudade pragudesse ja seina naelaaukudesse, kust öösel pimedas ronivad välja jahiretkele.

Hetk hiljem tunnistas ta selle oletuse valeks. Ei — on hoopis midagi muud. Ta nägi ju, et nagu mingi heitlus pingustas nende kehi. Kahtlemata nad ei maganud, kuid olid siiski täiesti kõnetud, ja see saladuslik tummus suurendas veel enam olukorra võikust.

Olles umbkaudselt teadlik mehe ja naise kehalisest erinevusest ning aimates toimuvat nüüd midagi saladuslikku, erakordset, valdas teda mingi meeletuse hoog, oleks tahtnud karjuda kõigest kõrist, joosta sinna voodi juure ja peksta neid oma väetite rusikatega. Kuid selle teostamiseks puudus julgus.

Ja ta seistes nii teguvõimetu piilurina uksepiida najal pikkamisi vallutas unerammestus ta ülemäärasest närvipingutusest roidunud keha. Väsinuna tuigerdas ta jälle oma aseme juure ja viskus hoolimatult sellele.

Kui ta mõnetunnise rahutu magamise järele virgus ja vaatas aknale, kumendas taevas tekkivas aovalguses ning tuppa immitses ihmjat kuma. Pää tundus raskena, uimasena ja valutas meelekohalt. Ent siis järsku otsekui mingi lohe viskus ta ümber, hingamine kippus ängistuma ja keha tardus mõtteist, mis viirastuslikeks moonutatuina meenutasid äsja läbielatud sündmusi. Südame peksudes sööstis ta vaheukse juure.

Isa lamas ristseliti asemel, poolpaljana, üks jalg ripakil üle voodiveere. Võõras naine oli jäljetult kadunud. Vaadeldes isa veidrat asendit, kuis selle karvane lõug ulatus kõrgele püsti ja laugude all silmad olid suunatud vahtima üle pää, üks käsi hoidmas kramplikult särgikaelust, sigines tas jube kahtlus — kas pole naine isa tapnud! Ta läheneb kiiresti voodile, jäi aga sellest mõne sammu kaugusele ja kuulatas — isa hingas pikka ning sügavalt ja allarippuv jalg värehtus.

Kuigi ta kartus osutus asjatuks, valdas teda mingi mõistetamatu hirm nii, et ta ei julgenud minna tagasi oma asemele. Tasahilju ronis ta siis üle isa jala voodinurka ja püüdis end katta tekiotsaga. Ka ei suutnud ta miskipärast enam taluda seda vaikust ja hüüdis sosinal isa, seejuures kartes ise, et see ärgates ajab ta enese juurest minema. Isa magas aga larinal edasi, ei kuulnud kui ta kordaski hüüdu.

Aegamisi vaibus ta pelgus, kuna isa järjest valjenev norskamine mõjus kuidagi rahustavalt, ja ta ei mõtelnud enam võõrast naisestki.

Väljas koitis juba ja kuked kiresid väljakutseid.

Ning sinna seina ja voodiotsa vahelisse nurka jäi ta magama, käed ümber põlvede, millele tugemas kahvatu nutukräämuline nägu.

KOLLEKTSIONÄÄR

Noormees polnud kellasepp Mart Padulik sellal enam kaugeltki, kui ta hakkas end uuesti noormeheks nimetama seoses oma kummalise eriharrastusega. Neljakümne-aasta sünnipäeva ja kahekümneviie-aasta ametijuubeli oli ta võinud juba saata vaikselt minevikku. Ja selle tavatu, sama hästi võiks siin ka ütelda saatusliku või hukutava, harrastuse ohvriks langes Mart Padulik eas, millist ta varemini kõige vähem oleks julgenud kahtlustada vastuvõtlikkuses poisikeslikele tembutusile. Kuid siiski, nimetada elatanud inimese mingit huviküllа ja sellele vastavat tegutsemist, milline igapäevsele praktiliselt mõtlevale inimesele võib tunduda küll pentsikuna, ent asjaomasele isikule kujuneb saatuslikuks, ainult poisikeslikuks tembutamiseks — pole vist täiesti õiglane. See oli pigemini haiglikkus, maania, mis nii sageli tabab inimesi kord potomaania, hasartmängude, ihnuse, kord jälle bibliomaania, filateelia või autograafide küttimise näol.

Juba kümnendat aastat püsis Padulik ärijuhina ühes linna soliidsemas kella- ja kullasepaäris. Tõusurada sellele seisukohale polnud muidugi edenenud kiiresti, vaevatult ja sirgjooneliselt, vaid nagu ikka

inimestel, kel puudub tänapäeval nii hinnatav oskus käia kõveraid nurgataguseid teid ja laveerida nepotismi tuultes. Ta vooruste nimistusse võiks kõhklematult kanda töökuse, visaduse, aususe ja tarvilisel määral ärimehelist kavalust. Rohkem talt ei nõutudki.

Mis puutub ta välimusse, siis sellest küljest võis ta pakkuda huvi mõnele inimeste omapäraseid jooni otsivale mehele, kuid vist ei ühelegi naisele. Kasvuldasa võis ta tänavail tähelepanu äratada, kuid et see kindlasti polnud üle pooleteise meetri, siis ei tulnud seegi talle kasuks. Aastakümneid väldanud istumisetööst seljale kooldunud küür lasi ta kätel tunduda ahvilikult pikkadena võrreldes kuivetunud nigelakasvulise kehaga. Ta lopergune pää, mis nii imetlusväärse põhjalikkusega tundis iga hammasrattakese, vedru, kruvi ja telje iseloomu, võimet ja tähtsust, et tekitas mulje, nagu koostuks temagi neist reeglipäraselt ning mõõdetud täpsusega töötavaist osakestest, kandis pisikeste naiselike kõrvade kohal näputäit halkjaid kräsus juukseudemeid. Mis aga tegi ta pisisilmalise mongoliilmelise näo eriti omapäraseks, kui mitte lausa ütelda — ebasümpaatseks, oli see, et ta alumise lõua hammasterida ulatus ülemisest märgatavalt ettepoole. Habeme ja täisvurrude puudumise tõttu oli see eriti silmatorkav.

Kuni kolmekümneviie-aasta vanuseni oli Padulik elanud oma varakult leskunud ema hoolitsuste ja järelevalve all, säält pääle aga üksiklase panetunud vanapoisina. Pääle ema polnud ta elus seni ükski naine etendanud mingit kaaluvat ega suunavat osa. Õpipoisina, puberteedi-ajajärgus, langes talle küll

osaks nii sageli esinev noorukite õnnetus — meeletuseni armuda oma leivaisa nooresse abikaasasse. See poisikeselik platooniline armastus lõppes muidugi õige pea ning traagiliselt. Peremees, saades juhuslikult teada, kes peitub ta naisele anonüümselt saadetavate lillebukettide taga ja suhtudes tasse kui mõnesse tõeliselt kardetavasse konkurenti — viskas ta oma äri uksest välja. Sellega lõppes Mart Paduliku esimene ning viimne armastus.

Ei või ütelda, et ta oma hilisemas elus poleks enam tunnud huvi naiste vastu, kuid et ta siiski jäi üksiklaseks vanapoisiks, olenes päämiselt ikkagi ta välimusest ja tuntaval määral valivast iseloomust.

Neljakümnenda eluaasta lähedusse jõudes sai talle omaseks mõte, et naiste segunemine ta elukäiku võiks talle osutuda veel vaid häbistavaks ja alandavakski. Seepärast pidas ta enesele lubatavaks vaid riivata neid mõne varjatud ihaleva ja hindava pilguga.

Meessõpradest ei pidanud ta rohkem lugu kui naistestki, ning seetõttu ei võinud tal olla mingit laialdasemat tutvuskonda. Teda salliti, kuid temaga ei seltsitud.

Poliitika, kunst ja religioon huvitasid teda samavähe kui seltskondlik tegevus või luksuslik eluviis. Ilmne kokkuhoidlikkus ta igapäevsete tarvete rahuldamises ja erakordsete rahakulutuste täielik puudumine põhjustasid arvamise, et Padulik evib suuremat rahasummat pangas.

Kokkuvõttes võiks ütelda — Mart Padulik oli tõsine ja tõeline töömees, kes tegi tööd töö enese pärast ega näinud selles veohobust jõudmiseks mõnele unistuslikule tulevikumäele. Iga tööpäeva hommikul va-

rakult enne teisi oli ta äris ja õhtul viimasena lahkus säält. Ja päevatööst ülejääva aja veetis ta kas uurides uusimaid kellavabrikute preiskurante või nokitsedes mõne eratöö kallal. Polnud haruldased ka juhud, mil võis kohata teda jalutlemas tänavail, käed mantlitaskuis, kepp ripnemas käsivarrel, millised käigud sageli lõppesid lihtsameelse mõnulemisega mõne kino teises platsis.

Kuid siis ta eluaastate viienda dekaadi keskel tuli sellesse kaua rahulikult, monotoonselt vooganud ellu järsk ja oodatamatu pöörang, milline algas küll väga juhuslikult ja vähetõotavalt, ent lõppes seda prevalentsemalt.

Ühel hommikul sooritanud kasuliku müügitehingu ja astudes töötuppa, mis asus kaupluseruumi taga, nägi Padulik oma kahte õpipoissi akna juures huvitatult midagi silmitsemas ja omavahel naerusui sosistlemas. Tal polnud küll kombeks hiilida, kuid sedapuhku ta mingipärast kikivarbail astus poiste selja taha ja heitis pilgu üle nende õlgade. Poiste huviobjektiks osutus kümmekond naisterahvaste päevapilti.

Paduliku naerumuigel küsimisele, mis pildid need on, esialgsest kohmetusest toibudes üks poistest seletas avameelselt, kuis nad naljamõttes avaldanud ajalehes kuulutuse, milles soovinud — tutvuda abiellumisehimuliste tütarlastega. Nüüd saabunud ohtrasti pakkumisi, hulk neist ühes päevapiltidegagi.

Osutades ühele päevapildile tähendas poiss, et see neitsik teenib nende kõrval asuvas kübaraäris. Nad olevat omavahel juba ammused tuttavad, ja nüüd tuleb ta ning soovib alles tutvuda. — Küll on kuradima

uhke sissekukkumine! Ja Padulik naeris ühes poistega seda tütarlapse äpardust. Tundis ju temagi toda tõmmu tüdrukut, kes sageli jooksis nende ärri vahetama raha ja püüdis seejuures piiluda tagaruumi, kus töötasid poisid.

Ka üks teine nägu päevapildilt tundus Padulikule vägagi tuttavana, kuid ta ei suutnud meenutada — kus näinud seda inimest.

Tulgu ta aga veel nende juure raha vahetama, küll siis pistetakse päevapilt talle nina alla ja küsitakse, et kas tunneb seda preilnat siin, tahab kõvasti mehele minna, tähendas üks poistest julgununa.

„Ei, siin ei tohi küll tükka tegema hakata. Õhtul pääle tööd tehke mis tahate," vastas seepääle Padulik juba tõsisena ja siirdus oma töölaua juure.

Kähku kadusid päevapildid ja poisid asusid oma kohtadele. Töötoas valitses jälle tavaline kõnetus. Kuna meister näis olevat selle loo silmapilkselt ning täiesti unustanud, ei tihanud poisidki jätkata jutlemist äsja kõneall olnud teemil.

Ent tegelikult nende kõigi kolme mõtted veel kaua tegelesid päevapiltide ja nende taga peituvate olevustega. Mart Padulikki jõudis jälle kord arusaamisele, et maailmas pole ikkagi kaugeltki võimalik kõike nii täpselt ette arvestada ja reguleerida, kui pisimagi kella mehhanismis.

Seejärele ta tõesti unustas päevapildid ja nende loo, oleks selle unustanud ehk igavesekski, kui see pisündmus poleks jätkunud veel samal päeval, ja huvitaval kombel — söögimajas, kus Padulik käis lõunastamas kuu-abonendina.

Kui ta täna istudes ühe kõrvalisema seinaäärse laua taga ja oodates talle järjekorras toodavat toitu libistas pilgu üle mitmekesise kaaslõunastajaskonna, silmas ta laudade vahel vilksatamas ettekandjat-neidu, kellele ainsa pilgu heites tõusis ta pähe mingi kauge ebamäärane mälestus. Seda tütarlast oli ta ju näinud ja silmitsenud siin õige palju kordi, kuid siiski, see mis turgahtas talle praegu pähe, tundus olevat seotud miski muuga, üldse siia söögimajja mitte puutuvaga.

Kui sama tütarlaps sammus Paduliku laua sihis taldrikute ja portsjoni hernesupiga kandmikul, levis järsku Paduliku näol kõiketaipav naeratus — käes, selle tüdruku päevapilt oli ju hommikul ta õpipoiste ilkuda.

Ja ettekandja-neiu asetades taldrikuid ja nugakahvlit lauale vahtis Padulik talle häbenematult näkku, vahtis nii, kui ei kunagi varemini ja aina muheles, sest teadis ta ju selle naisehakatuse intiimasjust nii mõndagi, mille kaasteadmises see ei mõistnud teda kahtlustadagi.

Ettekandja demonstratiivselt järsk äraminek laua juurest ei pahandanud Padulikku sugugi, kahjurõõmsalt muiates tõstis ta suppi taldrikule. Hetkeks tusastas teda küll asjaolu, et herneid võis leida alles õige sügavalt tirina põhjast, ent sellega tuli soostuda kui söögimajas igapäevse paratamatu nähtega.

Mitte igapäevseks nähteks oli aga see, et tuntud ja soliidse firma mitte enam noore ärijuhi Mart Paduliku mõtted kogu seekordse lõunasöögi kestel keerlesid aina ümber kosjasobituslike ajalehekuulutuste, naitumishimuliste tütarlaste ja nende päevapiltide.

Ta kitsapiirilises ja vaheldusväheses mõtteilmas tekitasid need mõtted teatud elevuse. Naised olid alati sisaldanud midagi Padulikule salapärast ja mitte viimse põhjalikkuseni läbinähtavat ja -tuntavat; ja nüüd näis talle, nagu oleks ta astunud sammu lähemale neile või nagu oleks talle võimaldunud tungida salapärasustega võluvasse naise hingelise ja kehalise struktuuri labürinti.

Jõudes lõunastamast tagasi ärri pidi ta enesele tunnistama, et nood söögimajas tärganud mõtted ja tundmused olid tõesti väga naiivsed ja häbistavadki. Polnud ju ometi juhtunud midagi erakordset, polnud ta avastanud midagi senituntamatut ega rikastunud mingi nimetamisväärse kogemuse võrra. Ta oli sama Mart Padulik, kes olnud senigi. Ja et mõned tühised tüdrukukesed saatsid oma päevapilte tema õpipoistele, selleski polnud midagi erilist ega seevõrra tähtsat, et temal, auväärsel vanahärral ning meistril, maksis sellest mõteldagi. Ning end tõsiselt häbistades tõotas ta enesele — ei kunagi enam lubada oma pähe pesitseda sääraseil tühiseil mõtteil.

Sama päeva õhtul istudes oma toas kirjutuselaua taga, pärast mõne kaubatellimise-kirja ja paarile ärivõlglasele memorandumi kirjutamist, tuli talle mõttesse lihtsalt ajaviiteks silmitseda oma päevapildialbumit.

Üle poole selle sisust moodustasid kauasest seismisest koltunud vanamoelised pildistused ta ammu silmapiirilt kadunud sugulasist. Leidus paar võtet ta kadunud emastki. Ühel paksust kartongist pildistusel oli ta kõrgekraelises pikas pitskaunistustega kleidis, juuksed püramiidina päälaele kuhjatud, paks ava-

tud raamat põlvil. Ilmsesti põlvnes see päevapilt veel ema noorpõlvest. Teine kujutas ema istumas laias korvtoolis, poeg seismas ta kõrval paberirull peos, taustaks murriklaineid kivisel merekaldal. Padulik üliselgesti mäletas veel toda päevapildistumist ta leeripäeval. Emast oli veel üks pildistus, millel ta kujutatud kinnisilmi lebamas avatud sargas, lillekuhimik rinnal.

Päevapildid emast meenutasid talle alati üksikuid mälestusi ja juhtumeid ta noorpõlvest, mis tegid ta kuidagi kurvaks ning põhjustasid mõtteeietusi ta praegusest üksindusest.

Lehitsedes edasi albumit kerkis ta ette grupp-ülesvõtteid koolipõlvest, näopilte kaasõpilasist, sünnipäeva- ja juubeli-olengute pildistusi ta ametivendadelt, siis rida piltpostkaarte äridest, kus ta teeninud. Kuid kogu mahuka albumi ulatuses ei leidunud ainustki päevapilti mõnest säärasest noorest ning nägusast tütarlapsest, milliseid evisid ta õpipoisidki. Ja see varemini märgatamatu tõsiasi pani täna Paduliku tükiks ajaks mõtlema. Ta ei võinud seda eitada, et naised, eriti noored ning ilusad, olid talle võrdlemisi huvitavad ja evisid meeldivat külgetõmbavust. Kuid miks ta siiski jäänud kogu eluajaks neist nii kaugele ja puutumatuks? Ja seda eriti nooruses. Praeguses vanuses sai seda veel kuidagi põhjendada oma tõsiduse ja auväärika tagasihoidlikkusega.

Ja selle päeva järjekordse ning viimse ootamatuse oma käitumisega valmistas Padulik tund hiljemini viies ennist koostatud kirju postile. Nagu poolkogemata või alateadlikult astudes ajalehemüüja

juure ostis ta ajalehe, millist tunti flirtijate-aferistide ja seiklushimuliste naiste vaheltsobitajana.

— Kõlbab otsejoones klosetti viimiseks; võiks ainult huvi pärast enne vaadata, kuis need siin kuulutuste kaudu üksteist otsivad ja leiavad, mõtles ta endamisi, vabandades enesele seda ebatavalist leheostu.

Järgnev öö oli Mart Padulikule üks erakordsemaid. See oli kui palavikuhaige sonimus, igale mõneminutilisele suikumisele järgnes samapikk ärkvelolek; tükk ebamäärast ulma vaheldus katkendlike mõttepahvatustega. Nii nägi ta kord ähmases kauguses, kord imelises selguses naiste nägusid, paljaid rindu, jalgu, kohutavalt palju jalgu. Siis too tüdruk söögimajast tikkus teda kallistama kogu saalitäie inimeste nähes. Ta rabeles vastu ja kõik naersid. Sellest virgudes mõtles: Milline loll jamps, kurat võtku! Ei maksa ikka kunagi magamaheidu eel mõtelda rumalusi ja veel naistest. Kuid vaevalt jõudnud suikuda kordus jälle kõik endiselt.

Hommikul ärgates oli Padulik üle keha higine ja arvas enese olevat haigestunud. Ent kehaliselt polnud ta seda siiski — kraadimisel osutus ihusoojus täiesti normaalseks.

Umbes poole-kilomeetriline käik karges sügishommikus ja äriruumide hingestunud kodusus hajutasid peagi ta tajumusest igasugu ebatavalisuse. Kuid õpipoisid, need logardid, keda Paduliku arvates töö huvitas vaid niipalju, kui nad laupäeva õhtul said raha, ja kelle mõtted tegelesid vist ainuüksi plikapirtsude ja omavaheliste nääklemistega, olid ta silmis järsku omandanud teistsugusema perspektiivi; tundus, nagu langeks neile mingi valgusespektrum,

mille prismaks on — naised. Ja tehes neile nüüd märkusi liigse lobisemise või tähelepanemattuse pärast oli ta selles vist alateadlikult tuntavalt seltsimehelikum.

Samal päeval minnes lõunastama sooritas Padulik sammu, mida ta ise ega ka keegi teine varemini poleks iial uskunud temast. Kaldudes oma igapäevsest minekusihist vähe kõrvale astus ta ajakirjandusebüroosse ja andis ära kuulutuse, milles keegi jõukas soliidne noormees soovis abiellumise mõttes tutvust noorte neidudega. Ja päevapilt oli tingimata nõuetav. Selle toimingu juures oli ta tublisti erutunud ja punetav, kuid et kuulutuses oli selgesti, isegi kahekordselt toonitatud — n o o r m e e s, ei tohtinud kuulutust vastu võtval neiul tekkida kahtlust, nagu tema, Mart Padulik, otsiks enesele sel teel eluseltsilist.

Ja seekordse lõunasöögi kestel valmistas talle meelehärma enam mitte supi vedelsus, vaid kuulutuse kõrge hind — poolteist krooni. Kuid ta püüdis end lohutada lootusega, et see ei jäta end tasumata — veetlevate naiste päevapiltide näol.

Padulik märkas kõike, mis temaga toimus. Ta taipas, et talitab kõlbmatult, naeruväärselt, kuid miski sundis teda kõigiti vältima oma tegevuse lähemat kritiseerimist ja kainet kaalutlemist. — Keegi ei saa sellest kunagi midagi teada, see teadmine oli külladaselt tugev tõrjuma tagasi kõiki häbistavaid ja alahindavaid mõtteid.

Ta sihiks oli saanud — evida naiste näopilte. Milleks? — Selle üle ta ei mõtelnud. Oli lihtsalt huvi, äravõidetamatu huvi, evida pilte naistest, kelle ihal-

duseks — mees, järelikult ka tema, kuid seejuures jääda neile siiski tuntamatuks ning kättesaadamatuks.

Padulik juubeldas — ta esimesele hirvehüüule saabus oodatamatult rohkesti vastuhõikeid. Hoobilt kuulus temale nüüd kümmekond soovitud eset; leidus nende seas küll mõndugi tema maitsele täiesti vastuvõetamatuid, kuid need ei vähendanud ülejäänute väärtust.

Paigutades ajalehte teise ja kolmanda sisult samase ent väljenduselt pisut erineva kuulutuse, ei arvestanud Mart Padulik enam rahaga. Ta oli juba tugevasti haaratud maanilisest ihast — moodustada enesele haarem naiste portreedest.

Õhtuti pärast tööd ei nähtud teda enam jalutlemas väljas või istumas kinoetendustel. Järjekindlalt saadetavad kellavabrikute hinnakirjad ja tutvustamisebrošüürid jäid tolmuma ta lauale nii nagu nad saadeti, ja koduste eratööde toojad pidid pöörduma tagasi, kuna meistril ajapuuduse tõttu polnud enam võimalik rahuldada nende soove. Vaevalt jätkus tal veel aega ärilise kirjavahetuse korrashoidmiseks. Köitis teda nüüd ju uus laialdane ja ülihuvitav tegevusala, mis oli saabunud otsekui teistkordse nooruse toojana ta õhtusse kalduvasse eluikka.

Mitmeis ajalehis avaldatud paljulubavad kuulutused olid talle juba hulgaliselt kokku toonud naiste näopilte, millised aegamisi omandasid Paduliku silmis suurema väärtuse, kui rahapaberid. — Naised on ainult tühjad kestad, arutles ta. Kaunid kehavormid, ilus näolapp — see on naises kõik, ja seda ta ainuväärtust võib ju omandada kõige paremini päevapiltide näol. Naiste välispidine ilu, veetlevus on talle

nüüd alaliselt kättesaadav, ja veel nii rohkeis variatsioones, seejuures ei tarvitse ta kunagi kokku puutuda naistega ega taluda neid vastumeelsusi, millest on tulvil iga naise sisemus.

Iga mööduv nädal rikastas ikka uute ja uute numbritega Paduliku kollektsiooni. Kui väike laps tina- või pabersõduritega, nii mängis ja lõbustus Padulik pikkadel talveõhtutel oma fotogrammidega. Et neid oli kogunenud juba rohkesti ja üha saabus lisa, leidis Padulik tarviliku olevat hakata teostama portreede klassifitseerimist ja rühmitamist vastavalt nende erinevaiľe formaatidele, värvingule, kujutatavate isikute vanusele, iludusele ja nõnda edasi. Ja see töö, peab ütlema, pakkus võrratuid võimalusi ta kujutusvõimele ja maitseavaldustele.

Klassifitseerimise töile lisandus peagi statistiliste andmete koostamine selle kohta — kui palju läheb maksma iga hangitud päevapilt; millistes ajalehtedes ja missisulised kuulutused andsid parimaid tagajärgi ja kui palju suhteliselt teistega; kui suur protsent kollektsioonist kuulub näoldasa ilusaile, keskmisile ja inetuile fotografeerituile. Mida enam ta nende arvutustega tegeles, seda rohkem avanes ikka uusi alasid arvutamiseks.

Jõulupühiks Padulik ei pidanud liigseks kinkida enesele ülisuure eratellimisel valmistatud luksusliku päevapildialbumi. Kakssada ilusa naise fotogrammi — oli nüüd ta siht.

Mart Paduliku elu omandas jälle kindlailmelise, ühtlase käigu. Ta päevane tegevus äris kestis endiselt, kuigi enam mitte säärase endaohverduse ja innukusega kui varemini. Ainult pühapäevade, pühade

ja õhtutundide aeg oli leidnud hoopis teistlaadilisema kasutamise.

Kuigi Padulikku ta eluaastate poolest ei võinud veel pidada vaimlise rauganõtruseni jõudnuks, ometi oli ta täielikult ja päästetamatult taandunud nooruki tegutsemise- ja huvialadele. Ja seejuures polnud see lõppeks ikkagi mitte ajutine ning mööduv hasartisattumine või allumine mingile üleöö tärganud huvihullusele, vaid maaniline kirerahuldamise avaldus, milline sundis teda, saavutanud oma esimese sihi — kakssada päevapilti, nihutama finiši ikka edasi, kolmesajale, viiesajale, tuhandele.

Pole vist raske kujutluses näha Mart Padulikku niikaugel, kuhu jõuavad kord paratamatult kõik narkootikud ja mingeid rahakulutust nõudvaid alasid harrastavad kirehullud. Ent käesoleval korral saatus enne segas vahele oma nivelleeriva käe.

Mart Paduliku kollektsioon koosnes juba ligi kuuestsajast numbrist ja ta panga hoiusummad olid peagu viimseni üle kantud ajalehtede talituste kontodesse, kui ühel päeval toodi Padulikule ärri katastroofiline teade, et majas, millises ta elab, on puhkenud tulekahi.

Otsekui hullununa kargas Padulik ärist välja ja kihutas autoga sündmuskohale. Ta toa sisustus oli küll ettenägelikult tule vastu kindlustatud, kuid kollektsiooni — tolle kõige kallima väärtuse hävimist ei oleks keegi kunagi võinud hüvastada.

Jättes autojuhile sõiduarve tasumata metsiku küünarnuketöö ja isegi rusikahoopide abil murdis ta läbi tihedast uudishimuliste müürist. Kahekordne puumaja oli juba peagu tervenisti leekidest haaratud.

Hetke seisatus Padulik, siis sööstis põlevasse majja, keegi ei saanud teda takistada. Iga minut oli oodata põleva hoone katuse sisselangemist, ja suitsumaskides tuletõrjujaist polnud keegi küllaldaselt hulljulge oma elu kaalulepanemiseks näiliselt täiesti võimatul päästmisel.

Möödus minut, kaks minutit kõigile päältvaatajaile hingematvuseni erutavat ootamist. Siis hakkasid tungaldena leegitsevad sarikad pikkamisi küljeli vajuma; miljonite tantsisklevate sädemete keerises langes katus ragisedes sisse...

Sel hetkel sai kõigile kaheldamatuks — Mart Padulikku, seda veidrat üksiklast, pole enam; samuti kui polnud enam ta saatuslikku kollektsioonigi, mille olemasolust küll keegi enne nende ridade avaldamist midagi ei teadnud.

AGOONIA

„Kuulge, teie, siin pole magamine. Minema kohe!“ — äratab ta teadvusele räme mehehääl. Ta silmab pimeduses pikka vihmakuube ja jändrikku keppi. — Öövaht, on silmapilkne järeldus sellest.

Ta köhatab mitmesti ja vastab siis katkendlikult:

„Vabandust, olen siin ainult... vihmavarjus; lähen edasi, varsti.“

„Vihm on ammugi üle; minge kohe minema,“ toriseb jälle kõrk-käskiv hääl. „Pole kellelegi lubatud siin öösi olla.“

Kõnetatav aga ei liigutu paigast, köhib vaid jälle ja sülgab eemale.

„Noh, kas ei kuulegi; või jäite jälle magama? Minema siit, ütlen ma veel kord!“ — muutub öövaht kannatamatuks.

„Tasa, tasa, ärge ärrituge, ma tunnustan teie suurust ja võimsust täiel määral,“ pomiseb nüüd küürutav kogu ja tõuseb pingilt. Silmnähtava pingutusega teeb ta esimesed sammud, siis komberdab alla limonaadi-kioski eelse rõdu paariastmelisest trepist.

„Mis kuradi ärritamist! Aga kui ma teid siit veel taban, siis räägime teist keelt,“ lausub pargi-

vaht lahkujale ähvardavalt järele ja kopsatab kepiga vastu rõdu laudpõrandat.

Mineja seejärele sülitab põlastusega ja lausub trotsiva aeglusega:

„Noh, nägemiseni siis!"

Öövaht peab end kohustatuks talle veel järele mõmiseda midagi ööhulgustest ja arestimaja kitsast ruumist, siis jääb ühe puutüve taha hiilima — kuhu ta läheb, või kas tuleb jälle tagasi.

Pargi jalgteed on mitmetunnise saju järele tihedasti kaetud veelompidega ning porilägast libedad. Vihm on vahepääl tõesti lakanud sadamast, kuid iga vähimagi tuuleiili puhul ülalt puulehilt sabiseb alla jämedaid veepiisku.

Ja pargi mustendavate puude all komberdaja hinges on jälle raskem, rõhuvam ja pimedam kui see teda ümbritsev sünge öö.

Mingist trotslikkusest aetuna sammub ta otse läbi ettejuhtuvate vee- ja poriloikude ega hoidu kõrvalegi, kui puuokstelt pudeneb veepiisku ta katmatule lagipääle ja kuuekaelusesse. Ta on vastuolus kõige ja kõigiga, iseenesegagi. Mida ja milleks peaks ta veel säästma?

Ja kuidagi võõrastavalt ning oodatamatult kõlavad selle räpases näruldunud rõivastises ja sorakil juustega inimvareme suust pateetilised sõnad:

„Oo, viletsust, viletsust olla inimene!"

Mitu korda ta libastub ja kukub porri. Oiates tõuseb üles, seisatab, lõõtsutab ja komberdab jälle edasi.

Sääraselt jätkates teed jõuab ta lõpuks meelemärkusettuseni väsinuna ning kurnatuna raudtee ääre ühe

heki taha, kus vajub silmili märga rohtu ja kaotab teadvuse...

Ärgates on ta nägu heki all mahalangenud kuuseokastes ja rõivanärud seljas läbimärjad. Suu tundub esimesel hetkel niivõrd kuivana ja tundetuna, et ta instinktiivselt katsub sõrmega, kas keel ja hambad on veel alal. Kuigi kesksuvine päike on jõudnud juba tõusta kõrgele taevavõlvile, lõdiseb maaslamaja kohutavalt kõhn keha palavikust kui pakases. Kui ta upitab pää soonisel kaelal kõrgemale ja vaatab abitult ringi — ta silmade ees kõik tantsiskleb ning virvendab kui rikundunud filmilindil. Pää valutab väljakannatatamatult, otsekui rebeneks midagi meelekohtadel ja silmakoobastes. Kätega siis ümber pää haarates vajub ta jõuetuna jälle maha.

Kuid rahulikult lamamise lõbugi ei osutu talle lubatavaks — puhkeb lämmatav köhahoog, mis lausa käristab ta nälgimisest habrastunud sisikonda, kisub keha kramplikult kõveraks ja veresooned kätel ja kaelal paisutab jämedaiks siniseiks vorukaiks. Mitu korda hingamine ta kiiksuv-kähisevas rinnas tõkestub ja alles äärmiste pingutustega suudab jälle ahmida õhku enesesse. Siis läbi silmis kilgendavate valupisarate näeb, et järsku rinnust purskuv röga on peagu ainuüksi hele vahune veri. Seda voolab ninastki.

— Veri, jälle veri! läbib teda õuduse-sööst ja ta karjatab korisevalt... Silmi ees üles-alla hüplevad mustad tombud, nagu pikasabalised kullesed, tihenevad ringlevaiks spiraaleks, siis mattub kõik läbipaistmattusse ja ta vajub oimetuna kummuli...

Mööda sõidavad mitmed rongid, ta kuuleb seda

nagu läbi une ning tunneb maa rappumisest. Möödub teispool hekki valjusti rääkivaid ja naervaid inimesigi. Ent ta viibib ikka nagu kuskil eemal sellest kõigest, mingis ämuses olemattuse udus.

Nii möödub mitu tundi, kuni ta mõistus hakkab jälle aegamisi selgima ning saabub tagasi reaalsusse. Ta lamades rahulikult kinnisilmi maas ja imetledes varem-märgatamatut kohinat kõrvus hakkavad üksikud absurdsed mõttepudemedki ta pääs korralduma pidevamaiks, selgemaiks avaldusiks.

Järsku ajab ta enese istuli, palavikust punetavad silmad avali, sinakad veretud huuled lõhki pakatanud, ja värisevat kätt ette sirutades pomiseb:

„Ei, mitte sina... sina ei tapa enese, ei, vaid elu tempo... elu tempo. Mehhaniseerunud, organiseerunud ühiskondlik eluvorm... Inimene, tõbras, mis on sulle annud organiseerunud inimkonna kultuur ja tehnika? — Kümneid miljoneid sundnälgijaid ja nälgakärvajaid. Kultuuri nimel oled sa puuõõnsusest välja toodud kõngema tsementmüüride vahele... He-hee, ühinemises on jõud!.. Jaa, muidugi ühinemises on jõud, kui peab sooritama enese või teiste tapmist... Aita ligimest, armasta ligimest kui iseennast! — Hee, tänapäeval sentimentaalne enesetapmise moodus! Ime tühjaks ja kurna välja ta, näri läbi ta kõri ja kaelasooned! Või muidu — tehakse... seda... sinuga."

Ta jääb nõdrameelsel ilmel ainiti vahtima kaugusse, kus paistab selle linna majakatuste rägastik ja kirikutornide teravikke, kust ta välja tõugatud ja lindpriiks jäetud, siis järsku karjatab südantlõhestavalt:

„Ärge tapke indiviidi, ärge tapke!" ja viskub nuuksudes rinnuli maha.

Üks vares valuliselt kraaksudes kui nakatud kellegi maailmavalust lendab madalalt ja aeglaselt üle põllu. Silmates maaslamajat põikab ta järsu viskega kõrgemale ja jätkab teed veel ägedamalt kisades.

— Ah, mis puutub musse veel naine ja armastus. Tänan, olen üle sellest delikatessist!.. Veri, veri, jah, siinsamas nõrgub maasse su veri. Mullast oled sa võetud ja mullaks pead sa jälle saama, aamen... Kurat võtku! Kõik on lõppenud, kõik, kõik. Ja too eilnegi miraaž tervenemisest polnud muud, kui sädeme heledamalt hõõgumine enne lõplikku kustumist... Siit ei lähe sa enam omil jalul, ei lähe... He-hee, siiski tahan irvitada sulle näkku, surm, irvitan ikka!.. Siin maailmas on alati nii, et enne tehakse töö ja pärast saadakse palk. — Ei, idiootlik filosoof, see aksioom on vale. Minu elupalk — surm, maksetakse mulle nüüd, minu elutöö jääb aga tegemata... Ja-jaa, sina oled see õnneseen, kes võtab palga ja jätab töö teiste teha. Tõesti, sul veab surreski!...

Säärases virr-varris ekslevad ta mõtted veel kaua. Vaheldumisi ta neab ja ülistab surma, nutab ja naerab hüsteeriliselt, kuni muutub sellest päris segaseks, tõstab pää ja ulub:

„Juua, juua, juua!.."

Erutava monoloogi järeldusena vallutab teda teiskordne köhahoog ja verevalang kopsust. Seekord veel piinarikkam eelmisest. Valupisteist kopsus, kramplikust köhast ja hingepakist kaotanud otsus-

tamisvõime lohistab ta end käte abil maad pidi edasi, otsekui püüdes pageda saatanlikust vaevast.

Sellest vähe toibudes upitub ta jalule, kuna tasse järsku sigineb mingi hirm lamada maas; tundub, nagu võiks surm teda selles asendis tabada iga hetk. — Püstijalu ikka ei surra nii kergesti, mõtleb. Ta jalad aga on niivõrd nõrgad ning elutud, et ei suuda saavutada neil tasakaalu. Hoides siis kätega kuuseokstest komberdab ta edasi, tudisedes kui kõndimist õppiv laps, läheb teispoole hekkigi. Ja parajasti möödub üks reisijaterong. Inimesi seisab akende juures ja vahib välja. Ta näeb, kuis üks väike laps sirutab läbi avatud vaguniakna oma käekese ja lehvitab talle, ja näeb, kuis ema tõmbab selle järsult tagasi, kui võiks lapse käsi langeda ära otsast.

Seegi hetkeline vaatepilt ei jäta andmata lisa ta masendusele ja vääerituse-tundele. Kaua vahib ta järele kaugenevale rongile, siis komberdab tagasi endisele kohale ja hoolimatult viskub muljutud rohule. Peagi vaibub jälle unesarnasesse rammetusse.

Kui ta jälle virgub, näeb, et päikest pole taeval, on juba hämariku sünnitund. Siis tunneb, et lõhki pakatanud huultest immitseb soolakat verd.

— Su tund on käes, hakkab samas sisehääl teda jälle piinama, otsusta nüüd! Milleks säästad oma piina? Küllalt, küllalt seda tõpralikku heitlemist kasutute hingetõmmete pärast! Näita, et oled veel mees! Iseenese peremees surreski!... Kõik inimesed on ju närused argpüksid; teadeski, et surm on igaühe paratamatu saatus, nad piinlevad ja vaevlevad elus edasi ega julge kangelaslikult pöörata selja sellele tänamatule elule... Julge siis vähemalt sinagi surra

uhkelt, võitjana loomaliku elutungi üle! Midagi pole sul enam kaotada, oled kaotanud juba kõik. V õ i t a võid veel ainult!

Siis ajab ta enese kohkunud ilmel põlvili, kuna talle meenub midagi, üks mõte, mis elustudes mälus paneb vere tuhisema soonis.

„Nii oli see," pomiseb ta, „nii: mäetippudel asujad näevad päikesetõusu varem, kui tasandiku elanikud. Samuti vaimlisil kõrgusil asujad näevad taevalikku päikesetõusu varem, kui materialismi tasandiku elanikud. Kuid saabub kord aeg, mil päike tõuseb nii kõrgele, et paistab kõigile.

„Ei, ei, see on vale, see on eksitus, härra Tolstoi!" karjub ta samas ärritatuna. „Kunagi ei tõuse päike kõrgemale, kui ta on seni käinud; ise vaid peame ronima orupõhjast mäetippudele, jah, ainult ise! Ei tule iial aega, mil päike paistab kõigile! Nii kaua, kui on ülesronijaid, on ka poolel teel väsijaid ning tagasilangejaid. Jaa, on, on, on!"

Ning kähistanud need sõnad vastu taevakummi tunneb ta enese jälle tühjana, jõuetuna mõtlemagi edasi. Vajub kummuli ja nutab.

Pisut hiljem ta upitub taas jalule ja enesele aru andmata haarab kuuseoksade järele, kui tahtes kaudu hekki ronida kuhugi üles. Okkaid tungib ta pihkudesse, ent sellest tekkiv valu tundub otse joobnustavana ja ta torgib oma käed veriseks.

Siis komberdab raudteetammi juure, ainult madal rohtunud kraav lahutab teda veel rööbastest. Seejärele asetub maha nii, et võib vaadata mõlemale poole piki raudteeliini. Ta ei tea ju, kummalt poolt saabub esimene rong.

— Inimene, ega sa pole veel mõistuse kaotanud! Elus kannatada ning piinelda jälkuseni ja mitte lubada enesele kõigest vabastava ja lunastava surma, see on tõpralik. Sa pole siis kõrgemal loomast, kellele eluhoiu-mõtte dikteerib ürgne instinkt ja mitte väärtusi kvalifitseeriv mõistus...

Hoolimata kõigist enesejulgustusist ja püüdmisest end veenda elu mõttetuses ning elutahte loomalikkuses valdab teda mõneaegse äreva valvamise järele järsku kirjeldamatu surmahirm, hirm, millist võib tunda hukkamisele veetav. Sellest mattub ta hingaminegi, veidralt kõõksudes ahmib ta õhku enesesse, kuid välja ei saa seda suruda. — Surm! raksatab mõte pääs. Meeletuna ta kargab jalule, kukub aga samas maha ja hakkab end hullumeelse jõuga küljelt küljele pilduma. Ta teab ainult, et kui nüüd jääks rahulikult lamama, siis on — surnud... Viimaks jälle tungib õhk korinal kopsust välja. Surudes küüned kramplikult mulda ta imeb taas värsket õhku enesesse. Ta isegi surub mõtlematult sõrmed rinde alt alumiste roiete taha ja püüab tõsta ahistavat rinnakorvi.

— Ah, et sa selge mõistusega ei astunud juba oma otsustava sammu!.. Ei, siiski, mitte surra, mitte surra! Üks päev veel elada... Andke mulle ometi pisutki elu!...

Eemal hämaruses sinava metsapalistuse kohal, kus rööbasteparalleel näib ühtuvat, näeb ta kerkimas väikest suitsupilve.

— Oo, juba! Meeletuna ta karjub, karjub. See on mõttetu, sõnatu hullunud elaja möirgamine, kisen-

dus elu järele. Ahastusega aga märkab samas, et ta hääl on nõrk, kärisev, et see sumbub juba ta kõris. Keegi ei kuule teda pääle ta enese.

Ent must surm rühib üha lähemale. Juba kuuldub ta mürinatki.

Kogu jõu koondades ta pingutab enese roomama üle kraavi. Konksus sõrmed tungivad kruusa; meeleheitlikult kätega enese ümber kaapides püüab ta lohistuda tammile. Teda kihutab veel ainus mõte — jõuda ainult sinna, rööpale, siis on võidetud see kägistav surmahirm.

Ja kui ta siis tunneb oma rinna all raplevat rööbast, täidab teda hetkeks veel nagu mingi võidujoobumus: ta on ikkagi oma tahte maksma pannud!

SISUKORD